СИМА СӘМӘНД

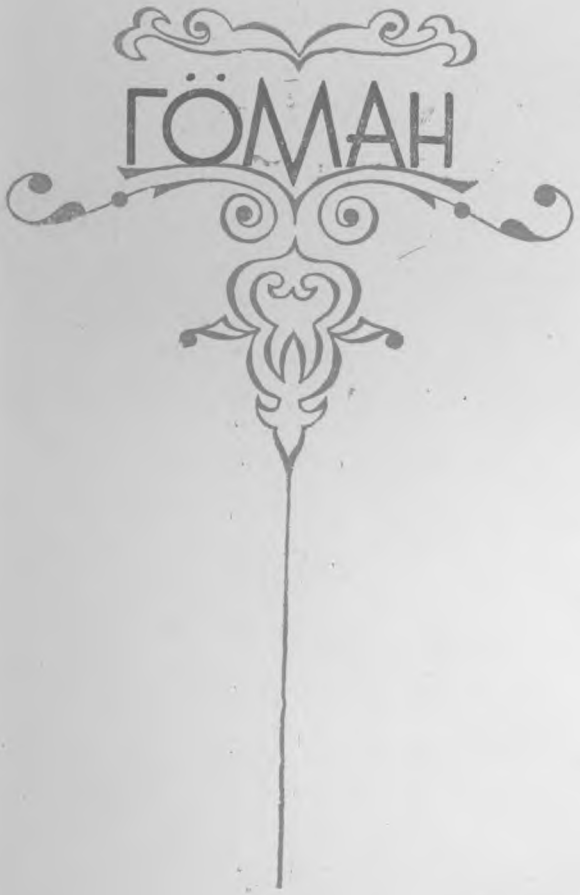

Ex.1

СИМА СӘМӘНД

Sîma Semend

Guman

ГÖМАН

Ji bo kurdê Şiwed
hesaê Üso
17/4 sal 1986.

Нәширәта «Советакан гроґ»
Ереван - 1982

ԳՄԴ 84 Ռրդ.
Ս. 170

Сима Саманд
«Надежда». — Проза. — Ереван. «Советакан грох», 1982. стр.

Бәрәвокеда сәрһатиед дәрһәqa wәťәне Советиейи гӧлвәдайи, пешдачуйина әмьре щьмаәта советие, хәбата weйә мерхасә нәбинай һатьнә щикьрьне. Сима Сәмәнд сәрһатие хwәда ӧса жи ль сәр пәрәкә щьмаәта кӧрдә кӧ Әрмәнистана Советиеда дьжи дьсәкьнә, дьдә кьвше әмьре weйи иройини ша у бәхтәwар, изьн у рьсqәта кӧлфәта кӧрдә аза, пешдачуйина we.

С 4702320000(835) / 705 (01) 82 — 76—82 "М„

© «Սովետական գրող» հրատարակչություն, Երևան—1982

ҚӘДӘР

Хьзәқ сәр бәрфеҙа дьшульки, пәй хwә думана бәрфе ҙадькьр... Хьзәкчи дьфитандә һәспа, qамчи дькьр, зузу вәдьгәҙйа, кӧлфәта щаһьл һәрдӧ заҙокед weйә бьчӳк дьннеҙи у пьрс дькьр, хwә әw у заҙо нәqәфьлинә, бәр дьле wанда дһат, wәки һәвәки жи тәйахкьн, зутьрәке we быһижьнә гӧнд. Дайка заҙа, жь хәмхӧрийа хьзәкчи ҙӧһдарбуйи, дӧа' ль wи, мале, заҙе wи дькьр. Әwe һәрдӧ заҙед хwә дабун бәр һәмеза хwә, ҙьнд ньхамтьбун, сәре хwә данибу сәр сәре һәрда, кәтьбу нава мьталед кур, фькрәке ҙәһәти нәдьда we: "Гәло мьн ҙаст кьр ве звьстане заҙед хwә сәре ҙйа хьстьн, гәло хәлqе чь мьнҙа бежә?... Ле хwәси, хәзуре мьн, тие мьн, балтузе мьн? Чawa бькьм, жь ниве ве ҙе пашда вәгәрьм?. Ле Һәмид, әwe нәвежә чь. Ле дйа мьн, быре мьн?». Ван фькра ҙәһәти нәдьдан дайка щаһьл, дьле we дьшәwьти. Фькрәкә майин жи, кӧ дьле weйи назык qӧсандьбу, нәвса we бьриндаркьрьбу, qәй бежи тьме дьготе: "Qрара тә ҙастә, тә дайә сәре ҙе—һәрә„...

У хьзәк дьшульки... Де ль әwлəда дьннеҙи, дькәwгьри...

Заҙо ноли дӧ каре хәзалайә бесущә, бегӧнә сәре хwә дабунә сәр һәвдӧ у дьһеньжин, кәи занә дьвәк хәwнеда баве хwәйи хәриб, мала хwә, листькед хwә дьдитьн.

Де сәр wанда мел бьбу, wана дьннеҙи, пе дәсте хwәйә qәфьли сурәте wанә щәмьди мьздьда у һесьре we ноли тәви-тәйроке дьбарин сәр дәсте we, сәр сурәте тьфала.

Әwe бь чәве һесьрә кәдәр тфала дьннеҙи, дьннеҙи у

ҭер нэдьбу, заньбу, wэки дьбэ иди ҭэwqе хwэ жь wана бьқэтинэ, дьхwэст сьфэте wана нава дьле хwэ, нава рӧӈе хwэда бькъшинэ, бькъшинэ у тӧ щара бир нэкэ...

Дурва гӧнд ханекьр. Бэрфа чилэ—қэрқаш эw нахамтьбу, жь кӧлэка дуе зьрав дькъшйа. Гӧлпэрие, қэй бежи, хэwнеда дэнге хьзэкчи биӈист.

— А, эв жи гӧнде wэ, хушка Гӧлпэри. Мала мьне, зарэ эпещэ сэрмакьр. Ва дьнӈерэ, гьшка тэндуре хwэ даданэ, ӈуне ӈа рэнд гэрмбьн...

— Эм зэф жь тэ разинэ, бъре мьн,— Гӧлпэрие готе,- бьра хwэде мьразе тэ, мале у зарэ бькэ, тӧ нибуайи зарокед мьне бьшэwтйана, тэ эм зу гиӈандьн щи...

Хьзэк бэр хан—манэки йэкқэтейи бь кэвьре туфе чекьри сэкьни.

Малхwе мале, кӧ калэки дэст у пейи сэр хwэ бу, бэр дэри пэз альф дькьр. Эwи, кӧ кӧлфэт у зарэд weйэ бчук хьзэкеда дитьн, кьрэ зарин, бэрбь wан лэзанд:

— Гӧлпэри, лао, тӧ сэр чэве баве хwэрэ ӈати, мала мьне, тӧ у зар рэнд щэмьдинэ,— кале эхтийар гот у зузу ӈэрдӧ зарэ жь сэр хьзэке ӈьлдан, рамусан, бьрэ бэрбь мале у перэ жи дьгот:—эз қӧрбана wэ, баве wэйи хэрибьм, ве сӧр—сэқэме чь қэwьмийэ, wэ дайэ сэре ван рйа?

Тэмамийа нэфэре мале дэркэтьбун дэвра. Пирка Шени, кӧ бэр ӈэвир рабубу, ӈэма ӧса, бь дэсте ӈэвир у шалка хwэйэ арва, нэви у бука хwэ пач дькьрьн, лубэлуба we бу, дьчу-дьӈат.

— Wийи, эз қӧрбана меванед хwэйэ эзизьм, ӈун сэр чэве мьнрэ ӈатьнэ, бина Сутое мьн жь wэ те,—пирьке дьгот, йа кӧ ӈесьр тьжэ чэва бубун, кэла гьри дабу қьрьке. Эwе нэвиед qwэ рэх тэндуре данэ руньштандьне, дэст-пие wан мьзда, паше вэгэрйа сэр буке у бь тэӈэрэки хоф дьлда, пьрси:

— Гӧлпэри, қэт нэме Суто дьстини, чь дьнвисэ? — Гӧлпэрие кӧ эв пьрс бьӈист, кэла we дьӈа тьжэ бу, дьле хwэда йьфьр ль бэхте хwэ кьр. Биранина рожед бӧӈӧрийэ чэтьн, ӈьзрэта мер, ӈэсина кӧмрэшие, гьшк тэв ӈэв бубун...

— Дае, ӈун жь мьн баштьр дэрӈэқа Сутода заньн, ле жь мьн вэдьшерьн. Эз пе ӈэсйамэ у зэф рьнд заньм, wэки эw зэwьщийэ...

Сэр—чэв ль Гӧлпэрие сор бубун, жь ӈерса хэбэрдан ле нэдьбу. Дэмэке сэкьни. Дьӈат кьвше дьфькри, чь бежэ... Паше гьлие хwэ пешда бьр:— Е кӧ дэрӈэқа малзарэд хwэда бьфькьрийа, we эw йэка нэкьра... Эз жи мэримэ, хwэйа нав у намуса хwэ... Ӈун бь чэве хwэ дьбиньн, мьн бой хатьре ван зарэ, ӈьзрэта Суто, рожед чьқас гьран дэрбазкырын. Дьле мьни бе we йэке жи бьриндар, эwи кӧлэкэ тэзэ вэкьр, кӧ тӧ ду—дэрман қэнщ накьн. Дьле мьни бьриндар ве йэке набахшинэ. Эз заньм, ӈуне ве кьрьна мьн гӧнэкаркьн у бь хwэ жи тэхмин дькьм, wэки ве кьрьнеда тьштэк раст нинэ... Ле эз мэщбурьм, ӈа бькым, wэки дьле wи жи бешэ. Эв зарэ дӈельм у дьчьм.

Хwэси, хэзур бэр дьле weда ӈатьн, шewр у ширэт ле кьрьн, wэки дьқэwьмэ дэрэwэ, чьма зарэ хwэ дьӈелэдьчэ.

— Дае, баво,— Гӧлпэрие гот,— руе мьн бьн пие wэ, эва чэнд салэ, wэки эз бука ве малемэ, қэнщи—хьрабийа мьн wэва эйанэ, мьн жи ӈе хэбэрэкэ сэрт жь дэве wэ нэбьӈистийэ. Ле ӈун мьн гӧнэкар нэкьн...

Ӈун жи денэ,— Гӧлпэри бэрбьри кӧлфэте сэкьни бу, кӧ кэр сэкьнибун-дьгрйан,— мьнрэ гэлэки гьранэ, wэки зарэ хwэ дьӈельм, ле готи ӈун жи бькэвьнэ ӈале мьн...

Чэве Гӧлпэрие ҭьжэ ӈесьрбун, тэе бьгота ӈэр хэбэрэке эw дьхэньқандьн. Дэмэке жи сэкьни, зарэд хwэ ньӈерэ, пьшта хwэ да wан дэсмал бьрэ чэве хwэ у лэз дэркэтэ дэрва.

Хьзэк бэр дэри сэкьни бу, бэр чэве we рэшэвэдьӈа-

тьн, әwe те дәрнәхьст хwә чawa авитә сәр хьзәке. Мьстое хьзәкчи дәйн ль һәспа кьр, хьзәк шульки, Гөлп'әрибәрбь мала баве we бьр...

Әwe пәй хwә һишт дө дьле хьлфыкә назьк, дө дьлкө щара әwльн әмьре хwәда бе де ман. Дьлке wанитәньк шькәст нола шушәкә хасә, кө тәрк лек'әвә. Эп'ещәwәхт һәрдө тьфала пәй хьзәке ныһеpин, һесьре wан нолатәвие тәйроке сәр сурәте wанә назькда дьһатьнә харе.

— Пирке, ч'ьp'а тә һишт ьне һәp'ә, чьp'а әм анин у чу, ьне дьхwәзьм, бежә бьра бе, тә нәһишта, wәки һәp'ә. Әw иди нае.

— Wәй ла ч'әве тә pьжйае Шение, wәй ла тө p'убаре дьне нәмае зap'o дәст хwә чун. Wәй, бәлки кöp'е тә бьмьpә Һитлер, тә чь ани сәре мә.

Әwe һәрдө зap'o һәмез кьрьн, данә бәр дьле хwә у п'op'е wани көришк нава һесьре хwәда шуштьн. Әwe тө щаб нькарьбу бьда wан, нькарьбу нета wана миасәркьра, жь qәwата we дәрбу.

Илаһи Щьнди, кө 5-6 сали бу, искә-иска wи бу дьгрйа, дькьрьн-нәдькьрьн тө ч'ар пе нәдьбу. Шенйа һесир иди хwә өндакрьбу, дәр щинаре доре жи пеp'а дьгрйан.

Щәмилә, кө һьнәки мәзьн бу, фә'м дькьр, wәки бьре we дәст хwә дьчә әwe иди хwә зәфт кьр, p'абу чу бәрбь бьре, әw һәмезкьр у гот:— Щьнди, дьхwәзи әм һәp'ьнә бал ьне. Ай, әме бежнә калко бьра сьбе мә бьбө, әре пирке, һуне мә бьбьн?

Щьнди кө хәбәре хушке бьһистьн, гот:— Әре пирке, p'асти һуне мә бьбьн? Әз p'е нас дькьм, әзе бежьм әме чawa һәp'ьн.

Сәр ван гьлйа калък, пирке гот:—Әре әзизе мьн, әре әме тә бьбьнә бал ьне.

Бәрә-бәрә Щьнди һьнәки сәк'ьм бу у бь we нете p'аза, wәки сьбе we диса һәp'ә бал дйа хwә.

* * *

Эварә сар бу, һьшкикә өса бу, кө т'ука мәрьв һәweда дьqәp'ьми Гөлп'әрие хwә дабу qөлч'әки хзәке-дорбәре хwә дьнһеp'и. Чарнькал тә'ри-шәвәp'әш бу у көла дьле хwәp'а дьнә'лйа. Дьле we нола we шәва p'әш тә'ри бу у те qәй бежи нола we сәqәма ниве звьстане сар бьбу, qәp'ьмибу. We дәме тьштәк бәр ч'әве we нәдьһат. Хьзәкчи те дәрхьстьбу, кө Гөлп'әри чь һ'алиданә, заньбу дәрде weйи гыранә, хәбәp нәдьдитьн, кө qә на, тьштәки бежә, дьлмьнике бьдә бәр дьле weйи бьриндар.

Әwи заньбу, т'ө гьли у хәбәрдан к'омәке надьнә wи дьле weйи жь элк'ана дәрк'әти. Эп'ещә wәхт әw өса кәp' у лал чун, паше хьзәкчи бь тәһәрәки, тәе qәй бьгота бь тьрс, пьрси:

— Хушка Гөлп'әри, хwә p'ьнд бьп'ечә, сәqәмәкә гөлә-ки зорә, тöе бьщәмьди, һәла әме эп'ещә әрд һәp'ьн.

— Э, бьре Мьсто qәт т'ө көл жи мьн нае. Әзе бьжим, сәд сали әмьркым, әзе һәла һе көл у дәрде ван көл— дәрда гьрантьр жи бьвиньм, бьре мьн, е нолани мьн намьрьн, дьжин, бона көла, бона әщебе гьран, мьрьна wана т'өнә. Мьн дьгот дәqа кө әз жь Щәмиле у Щьнди бьqәтьм, әзе хwә дардакьм... Ле к'а, qәт көл мьн һат? Әве хwәp'а хәбәрдьдьм, сьбе жи дьвәк бьк'әньм, лаqьрдийа бькьм. Ле т'фале мьн, Щьндие мьн, кө һаqаси мьн һьздькә, кө дәqәке бейи мьн нькарьбу бьма, хwәp'а дурдәраз ма бәр дәсте пирке, паше демаp'йе... ах, бьре Мьсто мьн чькьр, чьp'а мьн заp'е хwә бьрьн? Әз нькарьм, әзе бьбһәщьм...

Гөлп'әрие awa хәбәрдьда у һесьре weйә сар нола тәвие тәйроке дьбаринә сәр сурәте weйә алщәwази.

Мьсто бәр ч'әве хwә дьдит, чь һ'алиданә дайка бәрдлу, к'өлфәта дьлбьриндар. Әwи фәсал жь we пьрси:

— Хушка Гөлп'әри, wәки тө гөp'а бьре хwә бьки, әм

ве шәве р̇енәк̇әвьн, ль ви гӧнди бьсәкьньн ҺӘтани сьбе паше шәбәqе р̇ек̇әвьн.

Тәе бьгота Гӧлп̇әри ҺӘма Һивийа ван хәбәр бу. Әwе ҺӘла Һе п̇ь̇рти гӧман дьле хwәда Һьштьбу, ҺӘла дӧдьли бу, дьхwәст шунда вәгәр̇ә ҺӘр̇ә, зар̇а щаркә майин бинә

— Әре, бьре Мьсто, ҺӘма ви гӧндида насәкә мьн ҺӘйә, ӧса ҺӘйфә т̇обәбә, хушка мәрьвә ҺӘлал жи нолани we нинә.

У Мьсто ажот нава гӧнд. Гӧлп̇әрие тә̇риеда ч̇ә̇ве хwә мала нас дьгәр̇анд. Әwе зу мал наскьр у хьзәк бәр wи дәри сәкьни.

Гава Аревик ч̇ә̇в ль Гӧлп̇әрие к̇әт, бь әшq бәрбьр̇и we Һат у гот:

—Пәй, пәй әв к̇ижан ба—багәре ве звьстане тӧ ви алида авити, Гӧлп̇әри щан, әва чьqас wәхтә мьн тӧ нәдити, хушке щан!

— Э, Аревик дәрд —кӧле мьн гьраньн.

Аревике, сьфтә шабуна те дәрнәхьстьбу пьр̇чу у мә̇де Гӧлп̇әрие, сәр ван гьлийа әwе Гӧлп̇әрие ньҺер̇и, ч̇ә̇ве wейә сорбуйи, р̇әнге wейи чуйи ньҺер̇и у да чоке хwә

— Wи Гӧлп̇әри ч̇ә̇ве мьн бьр̇ьжьн, чь qәзийа ҺатийӘ сәре тә, тӧ чьр̇а ӧсани.

Те qәй бежи Гӧлп̇әрие тьштәк нәдьбиҺист, qәй бежи хәwнеда дор—бәре хwә дьнҺер̇и. Аревик к̇әтә бьн мьле we, бьрә мале. Эп̇ещә wәхт кәр̇ у лал р̇уньштьбун, гьли нәдьдитьн бьготана.

Аревик бәр сова к̇омьре Гӧлп̇әри да р̇уньштьне, дәсте wейә сарә нола шәлт̇е бузе гьрт, мьздан. Хеләк wәхт дәрбаз бу Аревике пьрси:

— Гӧлп̇әри, дә бежә, әзе бьбҺӘщьм, бежә чыка чь буйә, зар̇о нәхwәшьн, нә̇ме Суто тен, чь буйә?

— Ах Аревик щан, әwана дурьн, кӧл у к̇әсәра мьн к̇урә,р̇ож у тә̇ва мьнын, р̇ӧҺе бәр нәфәса мьн, ле дурьн, хәрибьн... тьфале мьн бе денә, жь баве жи дурьн. Нә

дькарын бежьн ьне, нә жи баво, бьра кӧр̇е сәбәба бьмрә, бьра Һитлер дәве куч̇ька ҺӘр̇ә.

Аревик зур бубу—Гӧлп̇әрие дьнҺер̇и. Пәйи пьрс у пьрсийарар̇а, гава әw гьлийа ҺӘсйа, гот:

— Гӧлп̇әри, хушке, тә хwә—хwә дәсте хwә мала хwә хьрабкьрийә,тӧ чьр̇а гьлие ә̇вда баwар дьки, чьр̇а зар̇е хwә дәро—дәро дьки, хушке. Бәлки дәрәwбә, бәлки Суто нәзәwьщийә, бәлки шәр̇а давежьне. Тә ч̇ьр̇а зар̇е хwә брьнә, чьма ньҺа тӧ ви Һалидани. ҺӘзар дост у дьжмьне тә ҺӘнә. ҺӘзар хернәхаз у ч̇ә̇внәбар ҺӘнә, тӧ р̇ьнд бьзанбә. Әwанае бь бӧг̇дан у дәрәwа мала тә хьрабкьн, иди we дәрәнг бә. ҺӘла Һе тӧ ниве р̇ейи, wәрә ве йәке нәкә, ҺӘр̇ә зар̇е хwә бинә. Сәбьркә ҺӘтани шәр̇ хьлаздьбә, дьне р̇уки дьк̇әвә, Суто жи сьламәти вәдьгәр̇ә те. Нава ве ҺӘлә—бәле хwә ҺӘма нәчу, нәзәwьщи. Ле зар̇е тә гӧнә нинын тӧ эт̇им дьки—? Әw т̇ьфал чь гӧнәк̇арьн. Әwана Һаж хер у шәр̇е дьне т̇ӧнәнә, чь заньн дьнеда чь дьqәwьмә.

Гӧлп̇әри, нә тӧ аqьли, р̇ьнд бьфыкьрә. НьҺа wә̇дәки ӧсанә мәрьв wәк̇иле хwә сьбе жи нинә. Шәр̇ә, хушке, дури Сутобә, дури Сутобә, шәр̇ә, йәк — йәкир̇а дьбежә ҺӘр̇и бәр дәве агьр, бәлки бәр шер̇ Һьма тьштәк мере тә Һат, тӧ жи ҺӘр̇и бьк̇әви р̇ьке у мерки. Ле ҺӘрдӧ т̇ьфале тәйә бәләнгаз? Ле Щьндие тә, кӧ бей тә qәт дәqәке т̇ә̇мул накә?

На, Гӧлп̇әри, бь гьри, бь р̇ыке тӧ т̇ӧ к̇аре нә хwәр̇а, нә жи зар̇е хwәр̇а найини. Wәрә, тӧ жи мьнр̇а хушки, әм т̇әвайи бьфькьрьн, чыка чь бькьн, чаwа бькьн, wәки Һьм бона зар̇е тә, Һьм жи бона тә башбә. ҺӘла бьсәкьнә, ле дйа тә чаwа Һишт, wәки тӧ ве зьвьстане зар̇а сәре р̇ехи, ахьр дьле we чаwа т̇ә̇мул кьр?

— Э, хушке щан, дйа мьн, Һәч̇а Һьше сәре мьнда майә әw жи әwе бьрандийә. Qизе, шәв у р̇ож бәр мьн р̇уньштийә, дькә кӧтә—кӧт, дькә гьнә—гьн, тә̇на дьдә мьн.

Дьчэ нава гӧнд, ӏьма йэк жеӷа тьштэки дэрэw бежэ, we бе мьнда бьк'эвэ бежэ, текэ лубэ—луб:

"— Халисэр, сэр заӷе wи ӷуньшти хайи дьки, ле ньзани эw хwэӷа тэви жьна хwэйэ тӏэзэ дьгэӷэ, к'еф у эшqеданэ, тӧ кора wийи, занэ к'ӧда жи ӏэӷэ йэкэ, дэсте тэ wи набэ, тӧйе диса сэр wи ӷунейи. Сэркӧре, гӧнд-гӧндити тэ дьк'энэ, ӏэӷэ заӷе wи бавежэ сэр де у баве wи wэрэ хwэӷа меркэ, чьӷа тэӷа тӏӧнэнэ мер, чьӷа тӧ кор у к'эчӏала wийи, сэркӧр„. У awa тӏэмамийа ӷоже сэре мьн дьбэ, эз ньзаньм чь дькьм. Эз ньӏа нола мэрики ӧсамэ, кӧ совэк'арие ньзанэ, дьк'эвэ нава бэӷа бе сэро—бьн, хwэ виалидьхэ, wиали дьхэ у ахьрие ньqойи бьне аве дьбэ у дьхэньqэ. Эз заньм иди ньqобумэ, бьне бэре дьхэньqьм. Ле ӏэрги совэк'арэки билан ӏэбэ, дьqэwьмэ мьн хьлазкэ, йане на эзэ хэньqимэ.

Аревике сэр ван гьлийа гот:

— Гӧлпэри щан, ӧса хэбэрнэдэ, мэрьве аqьл, wэхта дьбиньн совэк'арие ньзаньн, хwэ навежьнэ аве, сьфтэ к'урайа аве дьньӏеӷьн, паше совэк'арийа хwэ, дьфькьрьн, дьнӏеӷьн, дькарьн гэло ӏьнэки совэк'арие бькьн йане на, дьфькьрьн, wэки совэк'арие ньзаньн we чawa бьк'эвьнэ we бэӷа бе сэро—бьн, дьфькьрьн, ле wэки бьк'эване ахьрийа wане чьбэ у awa гэлэки дьфькьрьн паше тенэ сэр фькра ӷаст, wэки совэк'арие ньзаньн, ӧсайэ нак'эвьнэ аве. А, хушка мьн, Гӧлпэри, тӧ зани, wэки совэк'арие ньзани хwэ давежи бэре у weӷа жи тӏэвайи ӷьнд зани wэки тӧйе бьхэньqи, щие ами тӏам ӏэӷи у заӷе хwэ эт'имки, чьӷа хушка мьн? Дьвен "дьне йэкэ, дэргэ ӏэзар„ , "хӧде дэрд дайэ, дэрман жи пеӷа!„. Эз чawa хушка тэ, чawa херхаза тэ, тӏане тэӷа дькарьм тьштэки бежьм, тӧ жи гӧӷа мьн бькэ. Сьбе шунда вэгэрэ, заӷа бинэ, ӏэрге жь де, быра, пьзмама тӧрӧш наки, ӏьма мала мьнда бьминэ . Хwэӷа бьк'эвэ сэр хэбатэке у заӷе хwэ хwэйкэ,ӏэтани чька ӏал—wэхте дьне чawa дьбэ, ӏэтани дьне ӷуки дьк'эвэ . Тэ ӏэw ньӏеӷи мере тэ жи ӏат нав жьн—заӷе хwэ.

— На, хушке, мер иди нае ӏнав заӷе хwэ, эwе йэке эз ӷьнд заньм, ле йа заӷа, йа заӷа ньзаньм, ньзаньм чawa бькьм.

Шунда жи нькарьм ӏэӷьм, нькарьм щарэкэ майин ль we мале вэпэрьм, ль к'ӧ мьн ӏaqac ӷожед хwэш дитьнэ, **ӏaqac к'эн у шайи. На щарэкэ майин анина заӷа** we тӏане зьраре бинэ, хушке щан, мьн гэрэке эв йэка нэкьра, ле ньӏа иди дэрэнгэ, чьмки дьвежьн "сйарбуна к'эре эйбэкэ, ле пэйабун дӧдӧ„. Эз заньм we щабе бьдьнэ Суто, wэки мьн заӷо анинэ, ле wэки шунда ӏьлдьм йэкэ we диса бежьн заӷо анин, ижа пошман бу, бьр у we дэстпекьн гьли—готьна, хэбэрдане зедэ.

Чьӷа wан гьли—готьна мала мьн хьрабнэкьр? На иди зэф дэрэнгэ, зэф. Эзе бьбӏэщьм, ле заӷа найньм, дьӏа башэ бал карьк—пирка хwэбьн, нэ кӧ бал мьн, кӧ чьqас щарэ тэн у ньч'е дйа мьн, бьред мьн у дьвэк е кӧре хэлqежи бьбӏен.

Аревике, кӧ гьлие пашьн бьӏистьн, ӏэрдӧ дэст авитьн поӷе хwэ у гот:

—Чь? Тэ чь гот? Кӧре хэлqе к'ейэ, Гӧлпэри? Дьвэк тӧ динбуйи, чawa,wэки ӧсанэ, нета тэ эwэ тӧ меркн,эре? Тэ дьл ӏэйэ ӏэрди сэр йэки нолани бьре Сутоӷа меркн, хушке мере ве эварекьм тӧ дин буйи, дин буйи. Э, дэ ӧса бежэ, иди бежэ, лэма тэ заӷо ниве зьвстане сэре ӷе у дьрба хьстьнэ, хае. Wи, хази ӏэрдӧ гӧӏе мьн кэрбуна, мьн жь дэве тэ эw йэк нэбьӏиста.

Гӧлпэри, wэрэ гӧрӷа мьн бькэ ве йэке нэкэ, тӧе пошманби, ле иди we дэрэнгбэ, гэлэки дэрэнг, хэлqе тэ бьк'энэ, хэлqе тэ гӧнэк'аркэ. К'эсэк Суто гӧнэк'ар накэ, чьмки эw бэр шерэ, нав агьрда, йэке бежэ ӷастэ, дэӏе бежьн дэрэwэ, е йа тэ бэр чэванэ. Мэрьв ниве ӷе жи вэгэрэ, диса нэ пошманэ, хушке.

— На, Аревик, на, әз гәрәке һәйфа хwә жь wи һьлдьм, гәрәке позе wи бьшәwьтиньм.

— Дә иди к'ефа тәйә, тө зани, ле р'ьнд бьзанбә тöе п'ошманби.

— Әз заньм, хушке, заньм әзе п'ошманбьм, заньм һәта р'ожа бьмырьм жи әзе ахинкьм—бәне пьшта мьне бьqәтә, заньм ах у к'әсәра мьне Суто у зар'бьн, ле хöде хьрабкә, к'öмр'әши чәтьнә.

— Wәки öсанә, Гöлп'әри, тә иди һәму тьшт qьраркьрийә, тöе һәри мерки.

Әре, мьн qьраркьрийә, хушке, wәки бьмрьм жи әзе qьрара хwә биньмә сери.

—Ах, Гöлп'әри, к'öмр'әшие тө коркьри, тө ньзани чь дьки, тө кор буйи, ахьр ч'әве хwә вәкә, дьле хwә һьнәки фырәкә, бьнһер'ә, бьфыкьрә, хушке.

— Нькарьм Аревик, нькарьм, әз динбумә, сәwс у чьндьрмиши бумә.

Әwе гот у бу искә—иска we хwә авитә п'есира Аревике.

СӘРЕ ДӧДА

Мәһа адаре бу, мәһа бьһарейә әwльн, ләйлане әрде гönде, кö чәнд мәһбу, нава бәрфа зьвьстана дьрежә гьранда önда бьбу, бәрә—бәрә р'әш дьбу. Бәрфа нава гönд дьһ'әлйа у т'әви ава щәwа нава гöндә мәзьн дьбу, дьк'ьшйа бәрбь гола р'әх гönд. Qиз у буке гönд дьк'әтнә чьрпике, qәйнт'әре wана сәр мьла бәрбь wан щәwька дьчун, ава бәрфейә сар танин гәрм дькьрьн у пе к'ьнща, сәрийа дьшуштьн, дьготьн пе we аве илаһи п'ор' зу дьреж дьбә у р'ьнд т'әмьз дьбә. Әв йәка Щәмиле жи бьһистьбу у чьqас р'ожә пирка хwәр'а дьгот:

— Пирке, к'ане әзе һәрьмә аве, ава т'опьке пьшта мала мә öса т'әмьзә, öса зәлалә мина ч'ьр'а шир, гьшк тен жь wьра тиньн, әз һәрьм биньм, сәре мьн пе бьшо, wәки гölие мьн пе дьреж бьн, wәки һ'әтани баво бе гölие мьн бьбьнә шьрит.

— Пирке qörбана тә у бавобә, тö нькари аве бини, сәбьркә бьра мәт'а тә жь ферме бе һәрә тәр'а аве бинә. Әзе сәре тә бьшом, бәрхка мьн.

У гава Алмаст жь ферме һат, Шение әw шандә аве, Щәмилә жи гәләки лава—диләка һатә пирке у мәт'ер'а чу. Иди р'о нивро бу, тәвәкә хwәш дабу ч'йа у бание гönд. Бәрф дьһ'әлйа у витә—wита ч'ьвика бу.

Алмаст у Щәмилә һәвразр'а һьлдьк'шйан бәрбь щәwа феза т'опык у wедәре, кö эп'ещә qиз у бук т'оп бьбун, qәйнт'әр у qаськe хwә данин.

Чәнд жьньке щаһьл, кö ч'әв Щәмиле к'әтьн, әw р'амусан у йәке жь wана әк'ьс же пьрси:

Щәмилә, qә чawани, qә бира дйа хwә наки, qиза мьн?

Әв пьрса һана ль Алмасте чәтьн һат? Әwе qизьке ньһер'и, паше жьнька у гот:

—Чьр'а һун пьрсе öса дьдьнә qизьке. Бей we жи бәсә, чьqаси һесире, дури бьре мьн, дәсти Щьндида дь к'ьшинә. Әва чәнд мәһьн шәв у р'ож хенжь наве де, гьрие Щьнди, әм тьштәки дьне набһен. Бина бәр wи Щәмиләйә, wәки Щәмилә нибуйа нһа дури хwә бьәщибу.

Чәнд к'өлфәта һьма һәвр'а—һәвр'а готьн,

— Wи ла ч'әве Гölп'әрие р'ьжйайе, р'оqайа we дәрк'әте, чь йәк бу әwе кьр, нав у намуса хwәйә гьран әрде хьст, кьрә хали. Бе чи тә кем бу, тә чьр'а öса кьр, зар'е тә бун, бал тә бун, чь кьрьбун wан т'ьфала, тә һа сәре wана кьр.

Wедәре йәкә шатьр—шуманә дем qәмәр куз бу, qәйнт'әр'а хwә һьлда у бәр хwәда Алмастер'а гот:

— Дьбежьн Гölп'әрие меркьрийә, әре р'астә?

Гава Алмасте әв хәбәр бьһистьн, тәе бьгота дәһудöда лехьст, әw öса вәщьньqи, р'әнг хwә авит у бь һерс готә we к'өлфәте:

— Гәли жьна, бәсә wәр̓а, бәсә мала wә хьрабнәбә, hун qәт т̓әркә ч̓ъловистке xwә, т̓әркә хәйб у бөг̓дане xwә накьн. Гөлп̓әрийа hесир чуйә жи жь wә хьлазнабә. К̓е wәр̓а әв гьли готийә, чьр̓а чь бу, агьр Гөлп̓әрие к̓әтийә—haqac зу меркә, hәла дьне нава хуне, шәр̓ у дәwаданә, hәла мере we бәр шәр̓ә, зар̓е we...

Сәр ван гьлийа диса we к̓өлфәте бь әк̓с Алмастер̓а гот:

— Э, qизе, чьр̓а дьхәйди, чьр̓а мә бенөрмәт дьки, wәллә, хөдева әйанә, т̓ө щар хәйсәте мьн нинә, wәки әз шәр̓а бавежьмә щаньке щан. Әва гьлийа сәд сәләфи р̓астә у т̓ө тьштәки хельф те т̓өнә. Мәрики өса мьнр̓а готийә, wәки зәф р̓ьнд Гөлп̓әрие нас дькә у мере weйи т̓әзәр̓а жи нолани бьранә. Иди чьр̓а т̓ө бәр xwә дьк̓әви, пәрәке hәма we р̓оже әwe зар̓о анин да wә чу, wә бьзанбуйа, wәки әсә тьштәк бьн weда hәйә. Алмаст hат бьт̓әqә, әwe qәwата xwәйә к̓өтасие бәрәви сәр hәв кьрьн, wәки нәгьри у бь h̓әмди xwә гот:

—Т̓указ, өса хәбәрдьди, төе qәй бежи жь бал Гөлп̓әрие тейи. Бәлки дәрәwа дькьн, бөг̓дана ле дькьн. Тө Гөлп̓әрие р̓ьнд нас наки, wәки тә әw наскьра өса дәрhәqа weда хәбәрнәдьда. Хөдева әйанә, бьра бәхте xwә, көр̓е xwә, мала xwәда бежьн, а, бра qизе ощахзада we вьранә, бьра бежьн Гөлп̓әри йәкә хьрабә, бьра бежьн чәнд сала гөндда бук буйә, феләкә weйә хьраб дитьнә.

Сәр ван гьлийа гьшка h̓әвр̓а—hәвр̓а, готьн:

— Wәй, бәхте мә, көр̓е мәдабә, т̓обәбә, т̓ө хьрабийа Гөлп̓әрие мә нәдитийә. Гөлп̓әри гөндда к̓өлфәтәкә навә-намус, qәдьрә—qимәт бу: чәнд сала бука гөнд бу, р̓ожәке әwe әвде гьлики сар йәкир̓а нәгот: р̓ожәке дьле йәки xwә нәhишт.

К̓өлфәтәкә сәрә кө ав h̓ьлдьч̓ьни, дәрдане xwә тьжи кьрьн, кәр̓ у лал данә алики у зьвьр̓и сәр Туказе:

— Т̓указ, тө щаньки, тө чьр̓а газьна щанька дъки,

чьр̓а тө h̓ати вьрда—weда хәбәр дьди, чьр̓а дьле тә дешә. Әм гьшк жи Гөлп̓әрие нас дькьн чawa бука гөнд, хөдева әйанә, wәллә, гөла гөнд бу, гөла qиз у бука, хушке, гава иро әв йәка h̓атийә сәре we, к̓әсәк жь wә нькарә we йане Суто гөнәк̓аркә. Әм чь заньн, әм бал wан нибунә, малә, жьн у мерьн: орт̓а wанда чь hәбуйә, чь буйә, чь нәбуйә, мәва т̓әрийә. Тө жи Алмаст, hерса xwә р̓анәкә, гөh нәдә сәр hәр гьлийа. Мәрьве бәталә, кө хәбәрдане h̓ьздькьн, п̓ьр̓ьн, wанар̓а лазьмә гьлик, wәки текнә h̓ьк̓йат у вьра—wьра гьликьн, тө гөh нәдә к̓әсәки р̓абә мәhәр̓ьн, бьра qизьк qәт ван гьлийа нәбhe жи, мәhәр̓ьн, мәhәр̓ьн.

Гава әwана гьhиштьнә мале, иди Щьнди хушке дьгәр̓йа. Чахе әwи Щәмилә дит бәрбь we р̓әви у гот:—Тө к̓өда чубуйи, h̓ь, нә весьведа әз тә дьгәр̓ьм, ай бьнh̓ер̓, бьнh̓ер̓ чи мьн hәйә, әз надмә тә, пирке hежа да мьн, өса р̓ьндә, бьбини тое бьхәрьqи, жь шабуна.

Щәмиле хәйсәте бьре заньбу, wәки h̓ьздькә we бьхапинә, hерс бехә, лəма жи haqac гөh нәдае, ле те дәрхьст, wәки бь we йәке hерса wи р̓адькә, р̓абу бәрбь wи чу у гот:

— Дә, hәла тө мери, дурва нишами мьдә, wәки нишан нади, өсанә мьн дьхапини...

На, на, р̓йа баво, р̓аст дьбежьм, тьштәки өсанә өсанә...

Әwи гот у жь щеба xwә к̓аг̓әзәк дәрхьст у дурва нишани Щәмиле кьр... паше шьклəк.

Щәмиле дурва сьфәт наскьр, әw сьфәте баве бу... Әwe шабуна дәсте xwә лəвхьст, р̓әqьси у гот:—заньм, әз заньм әw шькле бавойә, шькле бавойә.

Щьнди шабуна хушке дит у әw жи пер̓а фьр̓нах бу, гот:

— Р̓астә, р̓астә, дә hәр̓ә, дә h̓әр̓ә, баво мьнр̓а шандийә, т̓әне мьнр̓а, дә hәр̓ә, надьмә тә.

Сәр ван гьлийа әwи шькьл пач'кьр, диса ле ньһер'и у гот:

— Ле бьньһәр', ай әв жи нәмәйә сәр наве мьн, т'әне сәр наве мьн шандийә.

Щәмиле дит бра шькл у нәмева мьжулә бәрбь wи бәзи, әw гьрт, һ'әмез кьр у шькьл ньһер'и гот:

— Щьнди, дә бьдә әз жи бьнһер'ьм, дьбини әз һ'әму тьшти т'ьме дьдьмә тә, һәрт'ьм бь тәр'а дьлизьм, әм т'әвайи дьчьнә мала мәт'е, ле тӧ qәт мьн һ'ьзнаки, на: тӧ бьре мьн нини, әре, шькьле баво әз жи дьхwзьм бьнһер'ьм, мьн жи бира wи кьрийә, әз жи wи һ'ьздькьм, нә... Хwә т'әне баве тә нинә, баве мьнә жи, дә к'а, к'а бьдә, мәһәр'ьнә бал мәт'е, бьра мәр'а бьхунә, к'а баво чь ньвисийә, Щьнди, дә мәһәр'ьн, тӧ гӧр'а мьн иаки, бьре мьн нини? Öса нә? Дә wәки öсанә, иди мьнр'а хәбәрнәдә.

Әwи дит, wәки хушк хәйди у же дурк'әт, пәйи кьр гази:

— Дә wәрә, wәрә, нәдә моза, wәрә мәһәр'ьнә бал мәт'е, әwе мәр'а бьхунә.

Ижа ве щаре Щәмилә хәйди, сәре хwә кьрә бәр хwә у бу п'ьнтә—п'ьнта wе:

— Нахwәзьм, wәки тӧ öса дьки, нахwәзьм, һәр'ә нахwәзьм...

— Щәмилә, дә wәрә, wәрә, мьн һ'әнәке хwә кьр. Ле хwәш бу, wәки тӧ бейи мьн чуйи аве, әз т'әне мам, тә дьгәр'йам, һь дә wәрә әм һәвдӧ бен зу бькә, мәт'е һәла һе малә, мәт'е wе һәр'ә ферме, фермеда иди әм ныкарьн wе бьбиньн.

Хушк у бьра дәсте һәвдӧ гьртьн, бәрбь мала мәт'е р'әвин. Һәма wе дәме, орт'а гӧнд, р'асти кальке һатьн, кӧ тьштәк дестда бәрбь wана дьһат. Щьнди, кӧ кальк дит, р'әви хwә авитә п'есире у гот:

— Калко, тӧ к'ӧ буйи, ай бьнһер', шькьле баво, бьнһер' әва жи нәмәйә мьнр'а шандийә, мәт'е ханд, ле Щәмиле нәбьһистийә. Ньһа әме һәр'ьн, wәки wер'а жи бьхунә.

Кальке, кӧ әв хәбәрана бьһистьн, әw дьһа qаим дьле хwәва гӧвашт: р'амуса, к'аг'әза дәсте хwәйә п'еч'айи дае у гот:— Мьзгинийа тә сәр ч'ә'ве мьн, сәр—сәре мьн, кӧр'е мьни ә'зиз, әз qӧрбана тә у баве тәбьм...

ГӦМАН

Р'ожәкә мәһа гӧланейә хwәш бу. К'ӧлфәтәк бәр пәнщәре сәкьнибу, к'ур у дур дьфыкьри, р'о дыкьр—дьпива. Мәрийа, кӧ деме wе дьнһер'и, те дәрдьхьст, wәки wә'де хwәда әwә гәләки бәдәw буйә, ч'ә'ве р'әщ, бьрие qәйт'ан, һьма әw шә'дәти дьдьн, ле жь wан ч'ә'вед р'әш гәлә һесьр барибунә сәр сурәте wейә qәрqашә нот'лани бәрфа йәкшәви, ле һ'ьнаре сурәте wе жь wә'дә зутьр ч'ьлмьсибун.

Сәрһатийа wе гәләки гьран у зәлули буйә, әwе qә ә'мьрәки хwәш хwәр'а нәдитьбу, һ'әфт-һ'әйшт сали буйә, тава дйа wе мьрийә, пәй wәфатбуна дер'а әw дьк'әвә бәр дәсте демар'ие, бәр тә'н—ньч'е wе, бав жи те гӧһастьне. Әw жи qизеда дьк'әвә. Лома щмаә'т дьбежә: "Де бу демар'и, бав жи бу к'авар'и„. Һәта чардәһ салийа хwә әw мала баведа ма. Әwе хwәндьн гәлә һ'ьз дыкьр, ле хwәндьна хwә хьлаз нәкьр, дьһа р'аст нәһиштьн, әw данә мер. Әwе дәргистие хwә нәдитьбу, ле дәрһәqа wида щинара, пьсмама зә'ф баш хәбәр дьдан. Гава мер кьр, бу хwәйи мал у һ'ал, мере wе жи гәләки жер'а һ'әйф бу. Әwе анщах ч'ә'ве хwә вәкьрьбун, анщах дәwса хәм, к'әсәре wе к'әw гьртьбун, гава фашисте алман авитьн сәр wәлате мә у wе р'ожеда хӧре wе к'ӧлфәта тәр'ә щан ав у һесьр бун. Т'әви бь милиона мәрие wәлате мә мере wе жи чу бәр шер'. Жьна букин, дәргуша кӧр'ин малда һиштьн. Һьнге кӧр'е wе—Суто шәш сали бу. Зәрифе кӧр' хwәйкьр: нола р'онайа ч'ә'ве хwә. Гәләк чәтьнайи—р'оже бьрчи, шәве бе хәw, тә'ли—тәнги дәрбазкьрьн. Ле т'ӧ щар гӧмана

хwә нәдьбьри, тъме һивийа Темуре хwә бу. Awa бәр нәнщәре Зәриф сәкьнибу у дәрһәqа wан роже чәтьн, дәрһәqа Темуре хwә, дәрһәqа әмьре хwәйи бөһөрии зәлулда дьфькьри. Дьфькьри, wәки иди шәржи хьлаз буйә, ле чьра нәме мере we, йане хәбәрәк дәрһәqа wида төнә. Ньшкева дәнгәки әw жь wан мьтала һьшйар кьр. Әw те бежи жь хәwe вәщьньqи, келәка we көре we—Суто сәкьнибу у нәмәк дәсте wида бь кәл у бин, дера дьгот:—дае нәмә, нәмә, нәма бавойә.

Зәрифе зу, зу нәмә жь дәсте көр һьлда, лез вәкьр, ле дәсте we дьрщьфин, бәр чәве we рәшә вәдьһат. Әwe ькарьбу бьхwәнда. Бь тәһәрәки нәмә вәкьр у дәстнвисара нәнас дит. Qьдуме we сьст бун, щи бь щи әw руньшт. Суто кө әw йәк дит, тьрсйа, ав ани да де, әwe ав вәхар, ньнәки сәр хwәда һат, паше әwи пьрси:

—Дае щан, чь буйә, чьра тө өса дьки, нә ахьр нәма бавойә, гәрәке тө шаби, чьра дьгьри, ка бьдә мьн әзе бьхуньм, wәки тө шабуна ькари бьхуни. Зәрифе щарәкә майин дәстньвисаре ньһери, көр ньһери у кьрә ахин.

— Ах, көре мьн, хазьла шабуна әз бьмьрама, ле нә кө ви һалида бьмама. Шабуна чь? Бьнһер дәстнвисара баве тә нинә, йа кейә? Чьра әwи бь дәсте хwә нәньвисйә? Әз ькарьм бьхуньм, тө бьхунә.

Суто жь дәсте де нәмә һьлда у хwәнд, wәки Темур бе сәр у бәратә өнда буйә. Гава Суто әв хәбәр хwәндьн, Зәриф хwәва чу, ле Сутое бәләнгаз сар бу, щида ма, ньзанбу чawa бькьра, чь комәк бьда де. Әwи нәмә дани, незики we бу, әw һәмез кьр у әw жи пера гьрийа. Әwи дит де хwәва нае, гази щинара кьр. Щинар һатьн тъжи мале бун, ав анин, дәрман анин у бь зор щәфаки Зәриф сәр ньше weда анин. Әwe өса дьлубанд, дьгьрийа, нав дьле мәрийа жорда дани харе, чawa дьвен кәвр у көчьк дьһәландьн. Дәр—щинар жи пера дьгьрийан, wана заньбу чь һатийә сәре Зәрифа несирә стөхарә—хер

нәдити. Әwана незики we бун, бәр дьле weда һатьн, ле чь фәйдә, әwe бawар нәдькьр, әwe зәф рьнд заньбу, wәки мере we иди тө щара вәнагәрә мала хwә, тө щара мала хwәда у нава зарe хwәда рунане, чьмки нәма өса гәлә мәрийа стәндьбу. Суто де һәмез кьрьбу, әw радьмуса, лава ле дькьр, кө ньнәки нәгьри. Зәрифе жи әw һәмез кьр у гот:

— На лawo, на, хwәде мьнра дьле рәһәт нәхwәстийә, вьрһада әзе не бьчәрчьрьм, бәхте рәши, рәшә. Вьрһада әзе шәв у ро бьхәбьтьм, wәки нет у мәрәме баве тә биньм сери. Ле көре мьн, тө бьзанби, дәрд у көле дайка тә зәф зәфьн, мьн qә рожәкә хwәш нәдит, хwәде әз дам бона көл дәрда.

Мьн һәманки чәве хwә вәкьрьбун, әw жи һитлере фашист нава чәве мьнхьст, әз стөхар, бәлангаз кьрьм, тө жи әзизе мьн, этимкьри.

Әwe көр һәмезкьрьбу дьгот, дьлубанд у дьгьрийа.

Суто ньзанбу чь бькә, чь щурәйи дьлмьнайа бьдә бәр дьле де, чь щурәйи бькә, wәки көла де ньнәки сьвькка, әwи гот:

— Дае щан, дьнеда кәсәки мьн хенжь тә төнә, нәргә тө мьн ньздьки, дьхwәзи, wәки көре тә лап этим нәминә, гәрәке ньнәки дәрһәqа сәһәт у qәwата хwәда дөшөрмишби.

Де, кө әв хәбәре көр бьнистьн, несьр нотьла тәвие тәйроке чәва барин, әwe соз да көр, кө хәбәра wи бькә. Ле гәло әwe дькарьбу созе хwә бьqәдинә? Бawарки на, көла we гәләки хәдәрбу, әwe ькарьбу хwә зәфткьра, чьмки әwe тәмамийа әмьре хwә нава көл дәрдада, нава несьрие у бәләнгазиеда дәрбазкьрийә.

Нава чьл у пенщ сале әмьре хwәда әwe чьqас дәрде гьран дибу, ле ньла сәрда жи Ньтлере нар дәрдәки өса жера пәйдәкьр, wәки әw нәта— ньтайе бир накә, ньта әwә сагә рубаре дьнйальке. Растә, бәр Суто әwe ньнәки

хwə зəфтдыкьр, ле гава кӧр' жь мал дьчу мəк'тəбе, йане жи бал һəвалед хwə дəрса һимбə, Зəриф т'əне малда дьма, дьгот у дьлубанд.

Гава бир дани, кӧ кӧр'е wе эт'имə, к'ьзин жь дьле wе дьһат. Əwе бир дани, гава Суто т'əзə жер'а бьбу, Т'емур чаwа доре дьчу дьһат, чаwа əw һ'əмез дькьр. Гава паши хəбате əw дьһатə мале, һəла жь бəр дери, дьпьр'си: "Суто һ'ьшйарə, йане р'азайə?„ Wəхта Зəрифе дготе һьшйарə, əw шадьбу, бəрбь щоланге дьбəзийа, Сутое бьч'ук һьлтани у р'адьмуса, пер'а шадьбу, фьр'нах дьбу. We дəме əwи һ'əму тьшт бир дькьр. Зəрифе зоре гəдə дəсте wи дəрдьхьст.

Зəрифе бир дани: wəхта щарна əwе мə'де хwə дькьр, Т'емур чаwа əw һ'əмездькьр у дьготе: "—Зəрифа мьн тӧ чьр'а ӧса п'оньжи? һ'əта əз саг'ьм, гəрə тӧ т'ӧ щара мə'де хwə нəки, əз гəрə т'ьме тə əшq у ша бьбиньм, мьн т'ьре дор бəре мьн гӧл, сосьн дьбарьн, дьнйа бона мьн ə'шq у шайə, ле гава тӧ мə'де хwə дьки, бона мьн шəвəр'əшə, те бежи һəwа т'ӧнə, əз дьфəтьсьм„.

У, аwа, Зəриф р'удьньштə бəр п'əнщəре, дəсте хwə т'əwар дькьр, дор бəре хwə дьнһер'и. Т'емуре бəшəрхwəш дьһат бəр ч'ə'ве wе.

Əw бь wи тəһəри сəһ'əта кəр' у лал р'удьньшт у һесьр нола тə'вие тəйроке жь ч'ə'ве wе дьбарин. Хwə— хwə хwəр'а дьгот. "Ах, хазьл ньһа тə дəри вəкьра у qасəке һ'але мьн мезəкьра, бьнһер'ийа Зəрифа тə чь һ'алиданə„. Əwе аwа дьгот у дьгьрийа һ'əтани незикайа һатьна Суто. Һəма незикайа һатьна кӧр' һаһанга р'адьбу, ч'ə'ве хwə паqьшдькьр у хwарьн бона wи һазьр дькьр. Wəхта Суто дьһат, əwе тӧрӧш нəдькьр ч'ə'ве wи бьнһер'ə, дьтьрсийа, кӧ кӧр'е т'əг'минкə, wəки əw гьриайə.

Ле Суто, һьма дəрда дьһат, де дьнһер'и у дьгот:

— Дае тə т'əне малда чь дькьр? Тӧ хwəр'а бьчуайи дəрва йане жи мала щинара һьнəки бина тə дəрк'əта.

Əз ӧса дьхwəзьм, wəки һесабуна тə зу хьлазбə у тӧ зу һəр'и сəр хəбате.

Зəрифе ль кӧр' ньһер'и, дəсте хwə п'ор'е wи кӧришк хьст, жь сəр ə'ние да алики, əw р'амуса у гот:

—Сутое мьн, тӧ дəрһəqа мьнда т'əфəк'урийа нəк'ьшинə. Малда һ'əзар шӧхӧле мьн һəйə, əзе һəр'ьм мала щинара чь бькьм? Чьма тӧ хəйсəте мьн ньзани, əз һ'ьз накьм мал дəрем.

Суто хеләке к'əтə нава мьтала, əwи щӧлə'т нəдькьр де пьрскьра, чьр'а ч'ə'ве wе сорбунə, əw дьтьрсийа, чьмки дьфькьри, wəки пьрс дькарə щарəкə майин кӧла де т'əзəкə. Əwи фə'мкьр wəки де бəр wи нагьри, ле гава əw жь мал дəрте, əw гəлəк бəр хwə дьк'əвə, дьгьри, əwи qьраркьр иди вьрһада əwе т'əне нəһелə.

Жь wе р'оже чар, пенщ мəһ дəрбазбубун, ле Суто баwарки иди т'əрка де нəдькьр, əw жь мəк'т'əбе р'аст дьһатə мале у иди мал дəрнəдьк'əт. Гава дьһат, һəма пер'а—пер'а ч'ə'ве де дьнһер'и, гава т'əг'мин дькьр де гьриайə, дьле хwəда мəлул дьгот: "Ах, иро диса гьриайə„, ле wəхта дьнһер'и ч'ə'ве де сор нəбунə, дьгот: "Чьqа башə, дйа мьн иро нəгьриайə„, у бь əшq хwə давитə п'есира де, əw һ'əмездькьр:

— Дае, зани иро дəрсдаре бал сəрwере мəк'т'əбе п'ае мьн да, гот, wəки əз т'ьме дəрсе хwə баш һазьр дькьм. Ван р'ожа wе гази де у бавакьн тӧе бьнһер'и кӧр'е тə чь тӧ кӧр'ə.

Əwи аwа дьгот у ч'ə'ве де дьнһер'и, wəки бьвинə һəла əw гьлие wи чьqа де шадькьн, wəки əw т'ьме wер'а гьлие ӧса дəрһəqа хwə у мəк'т'əбеда бькə. Гава əwи т'əг'мин кьр, wəки де wи дьнһер'ə, фьр'нах бу, əw дьһа шабу у qьрар кьр вьр һада һе баш һинбə, wəки qə на бь wе йəкева дəwса кӧла дйа хwə т'ьжикə.

Əw к'əтьбу нава ван мьтала qə т'əг'мин нəкьр кӧ чаwа

де к'еләка wи р'уньштийә, әw ћәмезкьрийә, wи дьнћер'ә. Зәрифе пьрси:

Суто, кӧр'е мьн, ћәла бежә дйа хwә, дәрћәqа чьда тӧ дьфькьри? Ћәла бежә, бьре мьн, чьма тӧ тьшта дйа хwә вәдьшери?

Суто we ньћер'и, дит. де р'аст ч'ә'ве wи дьнћер'ә у ћивийа щаба wийә, әwи щаба we р'аст да. Гава Зәрифе бьћист, кӧ кӧр' qьрар кьрийә дьћа баш ћинбә у гӧр'а wедабә, әw шабуна фьр'нах бу, әwe кӧр' ћәмез кьр, ә'нйа wи р'амуса у гот:

— Әз qӧр'ба, Сутое мьн, р'онайа ћәрдӧ ч'ә'ве мьн, тә ӧса qьраркьрийә, әре, wәки бь аqьл к'әмале хwә, бь ћинбуна хwәва дайка хwә шаки, баwаркә дьнеда бәхтәwарәкә нот'ьла мьн т'ӧнә.

Лао, wәхта тӧ бьч'ук буй, тә гәлә тьшт фә'мнәдькьр, ле ньћа шькьр...

Әwe кӧр' ньћер'и у бь дьләки бьриндар хәбәре мер бир анин:

"—Зәрифа мьн, тӧ жи гәрә бьзанби, ве сәћәта гьранда бона wәт'ән т'ӧ тьшти әм гәрәке нәћевшиньн.

Әзе ћәр'ьм, жь тә т'әwәqә дькьм, Зәриф, тӧ Сутое мьн п'ак хwәйки у мьqатие ле бьки. Гәрәке сәба хатьре мьн у Суто тӧ гӧти сәћәта хwә хwәйки„. Ә'зизе мьн Суто баве тә гәләки тӧ ћьздькьри у дәqа пашьн әwи гот: „—Зәриф әз Сутое хwә т'әслими тә дькьм, тӧ у ә'сьле хwә„. Паше әwи мьн ньћер'и у бь дьләки т'ьжи гот: "Зәрифа мьн бәрхwә нәк'әвә, ћун ћивийа мынбын, әзе ә'сә бем„. Жь we р'оже ћәта иро әм ћивийа wинә. Шәв у р'о, гав у сәћәт, ле к'а?

— Дае ньзам чьр'а әз qә гӧмана хwә набьр'ьм, мьн т'ьре баве мьне ә'сә бе у we бе, тӧе бьнћер'и!

Зәрифе кӧр' ньћер'и ле дәнге хwә нәкьр. Суто щарәкә майин гот:

—Дае, гәрә әм ньћада дәрћәqа мьнда бьфькьрьн,

иди мәк'т'әбе к'ӧтадькьм, гәрәке әм qьраркьн чька әзе бьдьмә к'ижан институте, йа дохтьрие, йане йа политехникие.

—Әз qӧрба, Суто, илаща мьн, тӧ р'аст дьбежи, гәрәке әм ньћада бьфькьрьн. Баве тә, ћәла тӧ гәләки бьч'укбуйи, дьгот, wәки Сутое мьн гәрәке бьбә дохтьр, йане инженер.

Суто кӧ әв хәбәрдана бьћист, жь щи р'абу у гот

— Дае, wәки ӧсанә, иди чь дӧшӧрмишбьм, әзе шӧхӧле хwә бьдьм института политехникие у чәнд салед дьне шунда тӧе кӧр'е хwәйи инженер бьбини. Әwи әв хәбәр готьн у де ћәмезкьр. Гава Зәрифе әв хәбәре кӧр' бьћистьн, тәе бьгота, әw малћәмбу ль сәр бьрина wейә п'ьр' хәдар, әwe кӧр' ньћер'и у әw ћәмезкьр гот:

— Суто, әз qӧрба, тӧ инженер? Ах, әзе we р'оже бьбиньм гәло?

Жь we р'оже иди чәнд мәћ дәрбаз бьбун. Суто к'ома дәћа хьлазкьр у ћазьр дьбу институтеда бе qәбулкьрьне. Зәриф дьхәбьти к'ьтебханеда, qар'анийа мале бь т'әмами стуе wеда бу. Бона we чәтьн бу, ле т'ӧ щара әwe гӧмана хwә нәдьбьр'и, т'ьме дьхәбьти у дьгот: "Ћәр т'әне бьра Суто ћинбә, әзе бьхәбьтьм шәв у р'о„. Әw йәк бона we шабунәкә бећәдә бе ћәсаб бу.

Суто инт'аме хwәйә qәбулкьрьне института Ереванейә политехинкиеда бь ачьхи дьдан. Инт'ама пашьн жи бь qимәте бльнд да у дәрк'әтә дәрва. Ль wьр дийа хwә у апе хwә дитьн, е кӧ бе сәбьр ћивийа wибун. Гава wана бьћист, wәки Суто инт'ама пашьн жи бь ачьхи дайә, әw ћәмезкьрьн у р'амусан.

Зәрифе шабуна ныкарьбу хәбәрда, к'әла we т'ьжибьбу, әwe т'әне кӧр' ћәмезкьрьбу у сәри ћәта льнга ле дьнћер'и, тәе бьгота дьгот: "Әз баwар накьм, гәло әw Сутое мьни бьч'укә„. Бь дьләки әшq у ша ћәрсек бәрбь мале чун.

Гава әwана гьћиштьнә бәр дәри, щинар т'ьжи бәр

дэре wан бьбун, щадьбун, дьк'энийан. Зарифе т'ьре эwана т'оп бунэ, wэки Суто бьмбарэккьн, ле на, эwе т'эхминкьр, wэки тьштэки дьне qэwьмийэ. Дьле we к'ота, бэр ч'э'ве we р'эшэвэhат, гава щинара hэвр'а— hэвр'а готьн. "Зэриф, ч'э'ве тэ р'он, мьзгинийа мьн.„„

Зэриф, тэе бьгота хэwнеда хэбэрдьда у пешда дьчу. Гава ль hёндёр'е от'ахе нhер'и, ль к'ё щьмаэ't к'ьм— к'ьми бу, сэр к'ёрси йэки р'уньшти дит, кё кастиле хwэ спартьбунэ диwер. Дэмэке Зэрифе wи ньhер'и, эwи жи we, тэе бьгота qэwат wанада т'ёнэбу, wэки пешда hэр'ьн.

Эwе ч'э'ве хwэ гьртьн у вэкырьн, паше гава дэнгэки wер'а гэлэки ширьни нас наве we да, тэе бьгота эw hьлфьр'андьн э'змин, ле т'эне хэбэрэк' hатэ сэр зара: "Т'емур, Т'емур!...„

Т'емур зэ'ф hатьбу гёhастьне, бэлэнгазбьбу, п'ор' сьпи бьбун, ч'э'в к'орда чубун. Hэмьн лынгэки wи жи т'ёнэбу.

Зэрифе хwэ авит сэр льнге мери сьламэт, hэмез кьр у ёса ма.

Щинара дит, wэки Зэриф р'е надэ кёр', готьне:

— Зэриф нэ Суто, Э'ли жи дьхwэзьн Т'емур бьбиньн, хwэ тё т'эне нини.

Зэриф пэй дэмэкэ дьрежр'а р'абу у Суто, Э'ли хwэ авитьнэ п'есира Т'емур. Т'емур бawарнэдькьр, wэки эw Сутойэ аqа мэзьн буйэ, эwи кёр' hэмезкьр, р'адьмуса.

—Сутое мьн, ч'э'ве мьн, тёйи hаqа мэзьн буйи, ле гава бьhист эwи иди института политехинкиеда hатийэ qэбулкьрне, шабуна нъзаньбу чь бькьра. Зэрифе дэри вэкьр у гьшк чунэ hёндёр', бь аликарийа Суто, Т'емур р'абу хwэ да сэр кастила. Т'емур Суто дабу р'эх хwэ, ле дьнhер'и у ша дьбу, дэсте wи гьртьбун у нэдьхwэст бэрдэ.

Иди ниве шэве бу, т'эзэ мала Т'емур жь мэрьва хали бьбу. Т'емур бэр п'энщэре сэкынибу у мезэдькьр. Бьнэли гьшкэ хэwа ширьнэ э'дьлидабун. Т'эне Т'емур hьшйарбу, эwи бажар' дьнhер'и, эwлэде хwэ у к'ёлфэта хwэ, жь шабуна ч'э'ве wи т'ьжи hесьрбьбун...

П О Р С О Р

Мала Э'лие Сэбьрида эшq у шайи бу. Hэвт — hэйшт сал бу эw зэwьщи бу, зар'е wи т'ёнэбун. Иро хёде эwлэдэкэ qизин дабуйе. Шабуна wана беhэсаб бу. Гава мьзгини данэ Э'ли, эw бэрбь мале бэзийа у кьрэ гази:

— Дае, ч'э'ве тэ р'он ирода кёр'е тэ бавэ, тё жи— пирык. Ирода борщдарийи бавтие жи к'этэ сэр мьн. Порсора мьн, э'зиза мьн.

— Порсор! Порсор!

— Эw к'ийэ?

— Чawa к'ийэ? Qиза мьн, эзе наве we дайньм Порсор, мьн зуда дьхwэст, wэки qизэкэ мьн hэбэ, наве we Порсорбэ.

Э'ли чу мале, дэзмал сэр ч'э'ве зар'е hьлда у гэлэ ле нhер'и, паше диса дэзмал авитэ сэр ч'э'ва у к'елэка Кёлилке р'уньшт.

— Кёлилк, дэлалийа мьн, эз чьqас шамэ, wэки иди эз бавьм, тё жи — де. Эме qиза хwэ зэ'ф р'ьнд хwэйкьн, чь бьхwэзэ эзе жер'а биньм, наhельм, wэки бьхэбьтэ, hэр бьра щар—щара али тэ шёхёл бькэ.

— Эре, эре, бьсэ hэла бьра съламэти мэзьнбэ, hьнге хэбэрдэ дэрhэqа шёхёл, тё чьр'а нhа дьhели эз бьхэбьтьм, hэр'ьм мала аг'ер'а аве биньм, т'эпька бьк'ётьм, тэндуре дадьм, дйа мьн, баве мьн чьр'а qиза хwэ hьзнэдькырьн, чawa тё qиза хwэ hьздьки, баве мьн жи гэлэ шабу, wэки qиза wи hэйэ, ле чь бькьра, нэхэбьтйама эме бьрчи р'уньштана.

—На, hэта эзи саг'ьм наhельм, wэки qиза мьн жи бьчэрчьрэ, мина дийа хwэ, бэс нинэ де у баве we аг'ар'а хёламтие дькьн, эw жи бькэ, на эз т'ё щар наhельм...

Дё сал дэрбаз бун. Порсор мэзьн дьбу, эшq у шабуна де у баве хwэ бу, гава Э'ли дьhат жь р'енщбэртие, ч'э'в Порсоре дьк'эт, hэму кёл у дэрде хwэ бир дькьр.

Пӏорсоре хwэ давитэ пӏесира wи, ша дьбу, дыкьрэ гази:

— Дае, баве мьн hат у дьчу пешие.

Звьстан дэрбаз бу у кӏэтэ аґлеве, хэлqе иди бэр мале хwэ чэгил дькырьн, hазьр дьбун, wэки чэндэке дьне тӏохьм бавежьне. Рӏож дэрбаз дьбун, ле бэр мала Әӏли öса дьма, чьмки эw жи, Кӧлилк жи сьбе hэта эваре мала аґеда дьхэбьтин. Эварэке Кӧлилке готэ Әӏли:

—Әӏли hэта кӏэнге эв пӏьртка зэвийа мэе бьминэ, хэлqе ида тӏохьме хwэ авитийэ, кӏӧтакьрийэ, ле йа мэ hэла öса майэ.

—Кӏэсэки жи hэла пӏаки кӏӧтанэкьрийэ. Гӧндие бэлэнгаз сьбе hэта эваре кӏа чӏэве хwэ вэдькьн? Фэйзо дьhелэ, wэки эw нэфэса хwэ бькӏьшиньн? Тьштэ накэ, тӏэслими хwэдебэ, сэбьркэ, эме шӧхӧле wи хьлазкьн, паше пӏьртка эӏрде хwэ, жьньк.

Сьбе шэбэqе Кӧлилк ӏабу, дӧ нан у hэвэ тӏораq кьрэ hэване, Әлиӏа дани. Әӏли бэрбь дэшта Фэйзо аґа львйа. Кӧлилк жи пэйи wи дэркӏэт, бэрбь мала аґе чу. We ӏоже гэрэке тӏэвнэкэ тӏэзэ бавитанае.

Худане сэр Әлиӏа авитьбу, бь кӏэл у бин дьхэбьти. Дурва дэнгэки нас ле тӏэсэлэ бу, кӧ гази дькьр, wэки бенэ кӏомэке. Чьркин нав дьле wи hат. Тэе бьгота хwэ - хwэ хwэӏа гот: "гэло дэнге Кӧлилке нинэ„ у бэрбь дэнг ӏэви.

Дурва диса бьhист. Ве шаре дьhа зэлал дэнге Кӧлилке дьhат:—Әӏли, Әӏли! зу бьгhижэ мьн, мьн дькӧжьн, зу-зу. Гава Әӏли дэнг сэкьр, тӧе бежи дэh дӧhэв hатьнэ али wи, Әӏли бэрбь wи али бэзи у чь дит? Кӧре аґе—Кӏэрим Кӧлилк hэмез кьрьбу, Кӧлилке дькьр—нэдькьр же хьлаз нэдьбу. Әӏли, кӧ эв йэка дит, хун тъжи чӏэва бу, бэр чӏэва бу думан:

—Ах, тӏэне жьна мьн майэ, эwе жи дьхwэзьн жь мьн бьстиньн, ида чьӏа эз саґ дьминьм ӏуе дьне, кӏа чьӏа эрд нaqэльшэ, эз теда начьмэ харе. Йане эзе саґ бьминьм, йане жи эв чӏежьке гӧра... паше кӏер жь бэрйа хwэ дэрхьст у бэр Кӏэрим сэкьни.

—Ло кучӏьке кӧре кучӏька нэви кӧре аґейи у изьна тэ hэйэ бенамусие бьки. Бэс нинэ эз у жьна хwэ wэӏа сьве hэта эваре дьхэбьтьн, мал hасьлэта мэ зьке wэданэ, hэла жьне мэ жи hун дьхwэзьн мэ бьстиньн? Wэрэ, wэрэ пеш, wэрэ, тӧ мери меранийа хwэ нишандэ,—гот у бэрбь wи чу. Әӏли у Кӏэрим дэстпьрчи hэв бун. Әӏли ль Кӏэрим хьст, эw кӏэтэ эӏрде, ле зузука ӏабу. Әӏли кӏер чэфэсеӏа кьр. Кӏэрим кьрэ ь'нтини у кӏэт. Кӧлилк бэзи у хwэ авитэ бэр льнге Әӏли, гот:

—Әӏли тэ чьма hа кьр, тэ мала мьн хьраб кьр, ахьр аґае мэ мал у hалва qьркэ.

—Чь дьхwэзэ бьра бькэ, нhа дьле мьн ӏэhэтэ, дьмьрьм жи бьра бьмрьм, нэ мьн hэйфа хwэ hьлда.

Hэла хэбэрдан дэве wанда, дора wана тъжи бун. Кӏэрим бьрьн. Ь'нтэ—ь'нта wи дьне hьлдабу. Ньшкева гьшк кэр бун, тӏэне дэнге Фэйзо аґа дьhатэ бьhистьне. Ле Әӏли сэкьнибу у дэнге хwэ нэдькьр. Кӧлилк чу бэрбь Әӏли у бь дэнгэки мэлул у гьри готе:

—Әӏли, эмьре мьн, зу бькэ hэӏэ жь вандэра, сэба хатьре Пӏорсоре жи мабэ гэрэ тӧ нэри, нэ тэ дьгот тӧ чиза хwэ нahели бэлэнгазбэ, дэ зу бькэ, зу hэӏэ.

Hэвале Әӏли жи незик буне у готьне:

—Әӏли, чь сэкьни, hэӏэ дэрhэqа Кӧлилке, Пӏорсоре дӧшӧрмиш нэбэ.

Әӏли бь дьлэки мэлул Кӧлилк hэмез кьр у гот:

—Кӧлилк, эз дйа хwэ у Пӏорсор hивийа тэ дьhельм, тӧ у эсьле хwэ,—гот у бь лэз чу, чьмки фэйзо аґа ида дурва дьhатэ кьвше.

Гьшк сэкьнибун дора Кӧлилке, Фэйзо аґа мина гӧре дэвхун незики wана бу у кьрэ qaрин.

— Кучӏьке кӧре кучӏька, hун hэла бэр чӏэве мьн сэ-

кьнинэ, зу бэлабьн, зу, бэр ч'э́ве мьн нэсэкьньн, к'ане эw т'уле куч'ька, зу бинын бал мын, йане на эзе wэ гьшка дардакьм. Эв 60 сале мынэ мьн э́щева hа нэдитьбу, хэбатчи дьтьрсйан мынр'а хэбэрдана, ле ньha куч'ьке кöр'е куч'ька кöр'е мьн бьриндар кьр, бьра эз нэ Фэйзо аг'абьм, wэки эз тэ саг'э—саг' дарда нэкьм, к'öда чу, зу мынр'а бежьн?

— Эм ньзаным Фэйзо аг'а, h'эта эм hатьн кэсэ вьра т'önэбу, мэ зу щав тэр'а шанд. ле h'этани тö hати кэсэк вьра т'önэбу.

Ньшкева эwи Кölилк дит, агьр бэр ч'э́ве wи п'экйа.

—Hь, деле, тö вьрайи у дэнге хwэ наки, qэ набежи к'ане мере тэйи хунхöр. Эз п'эки тэр'а дьбежьм: бежэ, йане на эзе тэ бь qизева у хwэсиева бавежьмэ бэр куч'ька.

— Фэйзо аг'а, эв гьшк шэ́де мынын, бьра бежьн, мьн qэ Э́ли дитийэ, эз хэр'ьqибум у hаж тьштэки т'önэмэ.

— Р'астэ, р'аст,— чарнькал h'эвалед Э́ли дэнг данэ h'эв.

—Wэки öсанэ, бьра öсабэ, эw р'эвийэ, хwэ qиза wи, дийа wи жи нэр'эвинэ, эзе ч'э́ве wанр'а биньм,—awa гот у нолани гöрэки hар бэрбь Кölилке hат.

— Тö wэрэ вьра, дела бенамус, эзе ньha wэ hинкьм чawa qэдьре мьн бьзанбьн,— awa гот у Кölилке да бэр qамчийа. Эwи бехöдейи hаqa лехьст, h'эта Кölилк бе h'ьм— гьм к'эт. К'е wьра сэкьнибу гьшк дьгрйан, ле тöрöш нэдькьрьн незикбьне. Фэйзо аг'а гава дит Кölилк нэh'ьш к'этийэ у ида дэсте wи жи wэстйан, hишт у чу. Hьнге т'ьжи сэр we бун, ав анин р'эшандьне, хуна сэр ч'э́ве we пaqьшкьрьн. Кölилке ч'э́ве хwэ вэкьр, дор хwэ ньh'ер'и у гот:

— Порсор, qиза мьн, тö чьqа бебэхти. Э́ли, тö к'öйи, wэрэ hэwарийа мэ.— Сэр ван хэбэра диса хэр'ьqи, Кölилк hьлдан, бьрьнэ мале. Гава дийа Э́ли — Зэре, эw

дит, бу нскинийа we хwэ авитэ сэр Кölилке: — Ах лао, ч'э́ве мьн бьр'ьжьн, чь анинэ сэре тэ, ах к'ижан бехöдейи эв йэк кьр.

— К'ижан, тö ньзани, к'ижанэ бехöде мэ гьшка.

Р'ожтьра дьне шэбэqе Кölилке ч'э́ве хwэ вэкьр кö р'абэ, ле к'эт, чьмки hэстуе we дэрэм— дэрэм дешйан. Порсор доре дьчу—дьhат, льh'еф давитэ сэр.

Ниве шэве бу, баранэкэ hур нэрме хwэ дьбари. Дэре мале кэсэ т'önэ бу, т'эне щарна дур— незик э́wтэ— э́wта куч'ька дьhат. Шэвэр'эшэкэ öса бу, wэки т'ьли ч'э́ве hэвр'а кьрьна нэ дьhатэ к'ьвше, wи чахи р'ewики хwэ ль р'йа гönде Дузэле гьртьбу, бь тьрс у хоф, мэлул дьчу. Гава р'анезикайи гönд кьр, qасэке сэкьни, гöhe хwэ да сэр дэнг у h'ьса у щарэкэ майин чу. Эw тэлэ— тэл hат бэр дэри сэкьни у дö щара нэрме хwэ дэри хьст, wи алие дэрива дэнгэки жьна пьрси: — Эw к'ейэ?

— Эзьм дае, Э́лийэ, зу вэкэ.

Де бь лэз дэри вэкьр, хwэ авитэ п'есира кöр'.

— Кöр'е мьн, е кö тö wa дэро— дэро кьри, бэлки к'ьзин дьле wи бе.

Шöхöле чуйи—чуйиэ, дае, wэ́дэ т'önэ, к'а Кölилк, Порсор сьламэтьн?

— Шькьр сьламэтьн, Кölилк hьнэки бек'ефэ, эwи бехöдейи öса лехьстийэ, wэки qизка бэлэнгаз иро се р'ожэ hе нькарэ сэр льнга бьсэкьнэ.

Э́ли бь ч'э́ве hесьрава т'ьжи чу höндöр' мале. Порсор р'азайбу, Кölилке п'ал дабу.

Гава эwе Э́ли дит кьрэ зарин хwэ авитэ п'есира wи.

— Э́ли, э́мьре мьн, тö hати? hэла дьньhер'и h'але мэ, эме чawa бькьн? Эв чь зöлм бу hатэ сэре мэ.

—Тьштэки нажэ дэлалийа мьн, э́мьр awa наминэ,— паше незики Порсоре бу, пач'кьр у гот:

— Кölилк эз hатьмэ тэр'а бежьм, wэки эзе жь ван дэра hэр'ьм, бэсэ бьк'эвьмэ ван чол у банйа эзе hэр'ьмэ

бажаре Тълбисе, ль wьр бьхэбьтьм, wэки э́бура wэ бькьм. Дьбен бажарэки шенэ, хэбат дэст дьк'эвэ.

— Тöе гэлэки wьра бьмини?

— Ньзаньм, hэтани дьне р'уки дьк'эвэ.

Хелэкэ хöрт wана хэбэр дьда, ньшкева Порсор жь хэwе р'абу, бэрбь баве хwэ бэзийа, hэмез кьр у гьрийа.

— Баво щан, мьн чьqа бира тэ кьрьбу, тö к'идэре буйи?

— Ширьна мьн, эз нькарьм бейи тэ, ида щикида нэчэ, эре, wэки hэр'и мьн жи хwэр'а бьбэ.

— Эре, эре диза мьн, эз начьм, эзе тэ хwэр'а бьбьм, тö ньhа hэр'э р'азе, сьбе эме hэвр'а хэбэрдьн, иро дэрэнгэ.

—Дэ wэрэ тэ пач'кьм, ширьне мьн. Шэва тэ бьминэ хwэш.

Гава Порсор р'аза, Э́ли р'абу hазьрийа чуйина хwэ дит. Кölилке у дийа wи дэстэ к'ьнщ, дö щот горэ, чэнд нан, пэнер, гьшк кьрьнэ хöрщэке, hазьр кьрьн, Кölилк мэлул у бь чэве hэсьр бэр Э́ли сэкьни у гот:

— Чь лазьм бу мьн hазьр кьр, иди бэрбангэ, hэр'э, хöде оґьра тэр'абэ, бьра кэзьр бэр льнге тэ бьвэ пэнер, hэр'э, мьqати хwэбэ.

—Кölилк, дае, эз wэ ви hалида дьhельм—дьчьм, бэр хwэ нэк'эвьн у hивийа мьнбьн, к'öда hэрьм эзе диса вэгэрьмэ бал wэ, дэлалиед мьн. Нэгьрин, гьри нэ п'акэ, тö щар сэр оґьра мьнда нэгьрин, дае, гöhе тэ сэр Кölилке у Порсоре бэ, хwэ п'ак хwэйкьн. Нане кö hэйэ бэси wэйэ, э́бура хwэ пе быкьн, hэта эз хwэ wэр'а дьгhиньм, ле тö —Кölилк, иди мала wи куч'ькида нэхэбьти, wэки нане wэ р'оже жи т'önэбэ тö щар нэчи мала wи у нэхэбьти.

— На, на начэ, тö щар, лао, чьр'а дийа тэ мьрийэ бьhелэ жьна тэ hэр'э бал wи сэйи бьхэбьтэ. Тö жи-wьра мьqати хwэбэ, wэлате дурэ, кэсэки тэ wьра т'önэ.

Э́ли р'абу, хöрща хwэ hьлда у бь дьлэки кöли бьрилар хатьре хwэ жь дийа хwэ у к'ölфэта хwэ хwэст. Порсор р'азайи бу, хелэк леньhер'и, ч'эве wи т'ьжи hесьрбун, эw пач'кьр, дэри вэкьр жь мал дэрк'эт у бэре хwэ да бажаре Тълбисе.

* * *

Иди чэнд сал дэрбаз бьбун. Э́ли Тълбиседа дьхэбьти, п'эрэ, hур—мур мала хwэр'а дьшанд, щарна жи дьзикава дьhат у нава р'ожеда вэдьгэр'йа. Бь ви тэhэри р'ож дэрбаз дьбун.

Рожэке жи тэ́ва нивро дьqьжьланд, чахе мерга Фэйзо аґада диз, пир, зар'о дьхэбьтин, жьнэкэ сэрэ ньшкева кьрэ дир'ин у к'эт, бэрбь we р'эвин хэбатчие hэвалед we, ле дизэкэ бьч'ук кьрэ дужин бэзи бэрбь we.

— Пирке щан, чьбу тэр'а, чьр'а öсани, к'идэра тэ дешэ. Порсора мьн зу мьн бьгиhинэ мале, гази дийа хwэкэ, эзе бьмьрьм, зу быкэ.

Wедэрер'а ньшкева кöр'е Фэйзо аґа дэрк'эт у гава дит гьшк т'опбунэ у хэбат hиштьнэ, эw бь лэз чу бэрбь wан, кьрэ дужин.

— Эв чийэ, эв чийэ, чьбуйэ, дэ зу бэлабьн. Сэба пирэкэ к'эвт'ар' wэ хэбат hиштийэ, дэ зу hэр'ьнэ хэбата хwэ, йане на, wэ эв дамчи дитийэ.

Порсоре кö эw гьли сэкьрьн бэр ч'эве we бу думан, к'эла we т'ьжи бу, пирка хwэ hэмез кьр у гот:

—Аґа, тö чаwа пирка мьнр'а öса дьбежи, ахьр эw жьна мэзьнэ, п'ор'е we сьпи, эw мьн у дийа мьнэ нэхwэш хwэйдькэ.

— Деле, щэwрка куч'ька, тöе дэнге хwэ бьбьр'и, йане на... we к'эвт'ар'а п'ор'сьпи гэрэ мэри дардакэ, wэки куч'ькэки мина баве тэ кöр'е wейэ, тö жи нэбийа we делейи. Дэ зу быкэ п'асэ— п'усе we жь вандэра т'опкэ.

Порсор у дö жьныке дьне к'этьнэ бын мьле пире у

бырьнə мале. Гава Кӧлилке хасийа хwə дит, бəрбь дəр
р'əви хwə хьст:

— Ах, əз qьр'ыке ижа чаwа бькьм, к'ӧда һəр'ьм, һ'əт
ньһа гӧмана мə тӧ буйи дае щан, ижа əме сəр к'ед
һəр'ьн, ах дьнйакə зӧлмə.

Əw данинə сəр щийа, əwe ч'ə'ве хwə вəкьр П'орсор
ньһер'и, Кӧлилке ньһер'и у һесьрəк жь ч'ə'ве we һат
паше гази Кӧлилке кьр, дəсте we гьрт да сəр дьле хw
у бь гьри гот:

— Дəлалийа мьн, əз чаwа бькьм, wəки бехайа мь
рьне нəһишт əз бал тəбьм һ'əта Ə'лие мьн те, ах кӧл
wи ӧса дьле мьнда ма. П'орсоре р'ьнд хwəйкə, Кӧлилк
мьн, гӧмана хwə хӧде нəбьр'ə... ах бина мьн дьминə
Ə'мьре мьн wəр'а, ле кӧла дьле мьн гəлəки к'урə.

Т'ӧнəбун бу, ле бь ə'дəте кал у бава, гӧндийа, qəwьм
у пьсмама əw һəqкьрьн...

Пəй мьрьна хwəсиер'а Кӧлилке qьраркьр, wəки һə
р'ə wи гӧнди, ль к'ӧ мала баве we дьма у wедəре хwəр'а
хəбатəке бьбинə. Эварда һур— муре хwə да һəв, wəк
шəбəqе р'ек'əвə.

Шəв əw qə р'анəза, дӧшӧрмиш дьбу we чаwа we ма
ле бьһелə, к'идəре һаqа сал майə, к'идəре Ə'лие we мə
зьн буйə. Дӧшӧрмиш дьбу у дьгрйа.

— Ах, хəлqе мьнр'а нəвежə чь, wəки əз мала хwə бь
һельм һəр'ьм. Чаwа бьһельм, чь щур'əйи на, нькарьм
р'уч'ке Фəйзо у кӧр'е wи бьбиньм.

Аwа Кӧлилк дӧшӧрмишбу һ'əта ниве шəве, əw гəл
wəстийа бу у ида ниве шəве бу, əwe жи т'əхмин нəкьр
чаwа хəwр'а чу. Əw һ'ьшйар бу, ч'ə'ве хwə вəкьр иди
тə'ве дабу. Чу дəри вəкьр у бəр дəри ньшкева кӧр'е Фəй-
зо аг'а — К'əрим дит.

—Сьбəхера тə, Кӧлилк, чаwани, те к'ьвше тӧ тəн-
гасиедани, лазьмə к'омəке бьдьнə тə у бона we йəке
мьн баве хwəр'а хəбəр дайə, wəки тӧ мала мəда бьхə

ьти у əзе жи дьзива к'омəке бьдьмə тə. Чь сəкьнийи у
а мьн дьньһер'и?

—Ле тӧ чаwа дьхwəзи əз тə бьньһер'ьм, аг'ае мьни
ə'м? Əва йəка к'е кьр, wəки əз мамə бе мер, бе хwəси,
мал, бе нан, к'е кьр, нə əв һ'əму тə кьрьн. Ньһа жи
ати мала мьн, бона чь? Дьвəк р'ə'м к'əтийə дьле тə? На,
щар р'ə'ма wə т'ӧнə. Тӧ һати бона хwə. Тə т'ьре əзə һаqа
фə'мьм у гьлие тə баwар дькьм, т'ӧ щар, тӧ т'ӧ щар наби
рхазе к'əсиба. — К'əрим бьн ч'ə'вар'а щарəкə майин Кӧ-
илке ньһер'и, деме wейи qəрqаш, ч'ə'ве р'əш тӧйе qəйи бе-
и хəири бун. Һерса дьле we дьк'ӧта, хəбəр дəвда дьлəрь-
ин.

—Кӧлилк бьнһер' щара пашьн дьбежьм, qайилбуна
wə бьдə, ле хер кӧ на, əзе ӧса бькьм, wəки нане р'оже тə у
изе бьбə һ'ьзрəти. Т'ӧ щар дӧшӧрмиш нəбə, wəки Ə'лие
е вəгəр'ə. Əзе ӧса бькьм, wəки Т'ьлбиседа wи бьгрьн у
ькӧжьн. Əгəр дьхwəзи əwe йəке нəкьм, гəрəке тӧ qай-
лби, тə фə'мкьр, дəлалийа мьн.

Дəсте Кӧлилке сар бун, бəрда һатьн, пешие əwe
ьрə qар'ин, ч'ə'в ле фьрəбун, дəст лəрьзин, əwe сет'ьли
ьлда у хwə дьрежи К'əрим кьр. К'əрим р'əвə— р'əв жь
е хьлаз бу, дур сəкьни у кьрə гази:

— Тӧ дəсте мьн хьлаз наби...

Р'ожтьра майин Кӧлилке qьрар кьр, кӧ һəр'ə мала
аве хwə. Ида бəрəвар бу, гава Кӧлилк у П'орсор гьһи-
штьнə щи. Калəбаве we у пирəдайка we т'əне бун. Гава
Кӧлилк у П'орсор дитьн, хwə авитьнə п'есира wана, дийа
Кӧлилке же пьрси:

— Тə херə, qиза мьн, ве эваре хwə тьштə нəбуйə, ла
мала мьн хьраб буйе, wə чьр'а р'əнге хwə һа авитийə,
ə зу бежьн, чька чьбуйə?

— Дае, һəла кəри нан бьдə П'орсоре, весбеда тьшт
нəхарийə.

Пирəдийа we, бь ч'ə'ве һесьр у дьле кӧл, чу дӧ нане

щеһ у һьнә qат'ьх ани дани бәр П'орсоре у р'уньшт,
ки Қӧлилк гьлийа бькә.

Қӧлилке, серида, чь һатьбу сәре we, де у бав
гьли кьр. Wедәре баве we бь к'ӧбар гот:

— Ә'фәрьм шире тәр'а лао, тӧ р'аст qиза мьни, д
р'ьндә мәри бьмрә, ле намус у наве хwә хьрав нәкә.
вьра хwәр'а хәбатәке бьбини, ә'бура хwә бьки, бьра
ре тә we гәрме дәре бе, гӧнде мәда сьт'арбә. Дә
р'абә, те к'ьвше, тӧ жи П'орсора мьн жи wәстийа
хwәр'а р'әһ'әтбьн, һ'әта сьбе жи хӧде р'ә'мә.

Иди дӧ— се мәһе Қӧлилке бун, wәки мала б
хwәда дьма. We р'ожеда һесабуна фәqире т'ӧнә бу.
дьчу мала Бимбаш аг'ада дьхәбьти. К'ьнщ дьшушт
тәндур дадьда, пәз дьдот у шӧхӧле майин дькьр, һ
дьбу эвар, паше вәдьгәр'йа мале, К'әсьри, һ'ьнщьр'и. П
соре жи малда али пирка хwә шӧхӧл дькьр. Гава э
ре Қӧлилк дьһат, П'орсор к'еләке р'удьньшт дьготе:
Дае, ширьна мьн, чьqас бира тә кьрийә, тӧ сьве дь
һ'әта эваре у qә набежи П'орсора мьн һивийа мьнә,
р'ожәке жи зу һәр'ьм бал we, тӧ бира мьн наки, әре. Д
тӧ чьр'а дьгьри, к'е диса тәр'а шәр' кьрийә, бежә, д
щан.

—Ах, П'орсор, дәлалийа мьн, тӧ һәла бьч'уки, фә
наки, әз чьqа гӧнә у стӧхарьм .Wәхтәке баве тә м
бу, әм һәрдӧ дьхәбьтин у мә хwәр'а ә'бура хwә дьк
мә дьгот, гәло we зар'әкә мә һәбә, ле ньһа... We дә
дийа Қӧлилке дәрда һат у ч'ә'в qизе к'әт бәрбь we ч
к'еләке р'уньшт у готе:

— Qиза мьн, тӧ чьр'а дьгри, бәсә, һәрр'о һ'але тә эв
ахьр тӧ дӧшӧрмиш наби тӧе нәхwәш к'әви , бәр хw
бьдә һ'әтани дьне р'уки дьк'әвә. Хwә т'ьме awa намин
мә иди щаб кьрийә we зутьрәке Ә'лие тәе жи бе.

—На дае, бьра Ә'ли нәе вьра жи, иди пе һ'әсйанә д
рһәqа кьрьна wида, әw бәг у аг'ана т'әв сәйе һәвдӧн

* * *

Сала 1920-и бу. Чьqа дьчу һ'але Қӧлилке у П'орсоре
ьраб дьбу. Қӧлилк сәһ'әта хwә дьгазьни: Әw иди нәдьхә-
ьти, чьмки кькарьбу, бьре we, баве we әw хwәйи дькь-
ьн. Щарна Ә'ли wанр'а к'әл -мәл дьшандьн. Ле к'ӧ дьма,
ь дькьр, чь һ'алидабу, кәсәки ньзаньбу. Р'ож пәй р'ожа
олани гузе жьмарә дәрбаз дьбун, ле һ'але Қӧлилке нә
ӧ һ'албу.

Ә'ли дьзикава бажаре Т'ьлбиседа дьхәбьти, у р'оке
с бәла бу, wәки диwана п'адше урьс к'әтийә у диwанәкә
әзә т'әстиq буйә, диwана п'ала у гӧндийа. Ә'ли к'әтә на-
а мьтала у qьрар кьр бе тьрс у хоф һәр'ә бьгһижә ма-
а хwә. Әwи к'аре хwә кьр, р'иа гӧнд гьрт у р'ек'әт. Чә-
дәки шунда әw иди малбу, qиза хwәр'а ширьн—ширьн
әбәр дьда, к'ӧлфәта wи р'ож бь р'ож гӧлвәдьда, һәрсе
ь дьләки ша к'еләка һәв р'уньштьбун.

— На, qиза мьн, әз начьм, ида т'ӧ щар щикида на-
ьм, тә наһельм т'әне, wә исал һ'әвт салә гәлә бәләнгази
һесири дит, иди ирода тӧ у дийа хwәйе гәлә аза у
әхтәwар бьжин.

* * *

Сьвә бу, сьвәкә һавинейә хwәш. Бьнәлие гӧнд т'әзә
әбьбун у һәр кәси дьләзандә бәрбь шӧхӧле хwә. Ә'ли
к'ӧлфта хwә— Қӧлилк, зува р'абьбун. Һазьрийа р'е
итьн, we р'оже гәрә Ә'ли у к'ӧлфәта wи бьчуна гӧнде
хwә, мала хwә. Әwана гази хӧде кьрьн, дәстура хwә жь
мала баве Қӧлилке хwәстьн у бәрбь гӧнде хwә р'ек'әтьн.

Бәрәвар бу, гава әwана гьһиштьнә гӧнд, дәре хwәйи
зьрзәкьри вәкьрьн.

Ә'ли ахинәкә к'ур р'аһьшт, ч'ә'ве Қӧлилке ньһер'и у
ньзани жь шабуна бу, йане жь к'әдәра де һесьре wи

жорда барин. Əw хелəк бу һəрда һəвдö дьньһер'ин, па
һедика дор— бəре хwə ньһер'ин. Ə'ли дəсте П'орс
гьрт у р'уньштə сəр к'öрсие, кö орт'а мале данибу у
дика гот:

—Шькьр ве р'ожа азар'а, qиза мьн, иди т'ьме б
тəе щəм тəбə.

Мəһе һавинейə гəрм к'öта дьбун, дəст һенкайе дь
Нандьрун жи к'öта дьбу, хəлqе ида эрик— берике х
йи звьстане дьда сəрһəв. Ле бона П'орсоре wан р'о
ə'йдəкə п'ьр'ə шабу, əwе ə'мьре хwəда щара ə'wльн бьч
мəк'т'əбе. Wан р'ожа жь шабуне хəw ч'ə'ве wе нəдьк
Чəлте хwə һазьр данибу у чьqа р'ожə дьготə дийа х

—Əзе к'əнге һəр'ьмə мəк'т'əбе, дае тö qə чуйи мəк'т'ə
əw чаwанə, wьра чь дыкьн.

Кöлилке дыкьрə ахин у дьгот:

— На, лао, əз к'идəре чумə, wə'де мə öса нибу, w
əм бьчуна. Ле ньһа wə'дəки дьнə qиза мьн. Тöе һəр'
һ'əму тьшти бьзанби.

Һəвтеке шунда П'орсор сьбе шəбəqе р'абу у к'ьн
хwəйə т'əзə хwəкьрьн, соле хwəйə т'əзə п'екьрьн у б
хwə да мəк'т'əбе. Əw гəлə ша бу, т'əви дийа хwə дьлəза
бəрбь ода гöндə һəрə мəзьн, йа кö жер'а дьготьн о
апе Һəсо. Һəма əw одə жи мəк'т'əба гöндə ə'wльн бу.

Аwа П'орсоре дəстпекьр р'ожа пешьн, щара пеш
хwəндьна хwə. Гава һатə мале, чь дəрсдар готьбу ди
хwəр'а гьли кьр. Паше хwə авитə һ'əмеза баве хwə у г

—Баво, хwəзи əз жи бьбума дəрсдар мина дəрсда
мə, əw гəлəки һ'əйфə у тьштьнə р'ьнд дьбежə, гəлəк
гəлəк тьшт занə.

— Əре, qиза мьн тöе бьби, чьмки ида wə'дəки ö
һатийə, к'е чь п'ешəйи дьхwəзə, дьстинə, р'йа wана аза
Тö мəк'т'əба хwə к'öтакə, паше тöе бьби дəрсдар.

Ə'мьр чьqа дьчу гöл дьда паши т'əстиqбуна qəй
советие Əрмəнистанеда, р'екə нурə шəмалдар бона к'öр

бу. Ле П'орсор сал бь сал мəзьн дьбу, де у баве хwə
, һинбун, аqьл у к'əмала хwəва шадькьр, бьбу гöла
р бина wан.

Сал пəйи салар'а дəрбаз дьбун. П'орсор мəк'т'əб хь-
аз кьр, паше хwəндьна бльнд дəст ани у вəгəр'йа гöнд.
ək'т'əба гöндə орт'əда хəбьти чаwа дəрсдар.

Хəм у хьйале Кöлилке у Ə'ли һежа к'əw гьртьн, деме
ан тəйиси...

К'ИЖАНƏ Р'ЙА РАСТ

— Wəллə, наве хöдайə, ви мерьки һ'ьше хwə öндакь-
нйə, qизе. Сьбə р'ондьбə һ'əта эваре нава пезданə, эва-
а жи хəw нак'əвə ч'ə'ва, р'аназе wəхта пəзəк нəхwəшə.
е qьр'ько, дури кöр'е мьн, ахьр тöе чь ве дьне бьви,
е тəвьр бəрəк тə майə.

Аwа жьна Һəмиде шьван шыкйате мере хwə бəр щи-
ра хwə дькьр, чьмки əwе иди сəбьр нəдькьр, ахьр Һəмид
əв у р'ож нава пезда дьма, п'аки малда һесанəдьбу.

Аwа иро жи пəзе колхозе кьрьбу гоме, иди пəз до-
ьбун, к'öтакьрьбун, ле Һəмид нəһатьбу мале. Əт'лəса
öлфəта wи ч'ə'вньһер'ийа wибу, ле əw т'öнəбу. Əwе чə-
д щара харьна wи гəрмкьр у щарəкə майин əw сарбу.
инара wе дит, кö Əт'лəс гəлəки һерс к'əтийə, готе: "Э,
т'лəс, тö чьр'а һерса хwə р'адьки, бьра нəе, wəки əw
ахwəзə бе мале һьнəки һеса бə, тö чь бəрхwəдьк'əви,
е бьрч'ибə хwə— хwə бе„. Əт'лəсе кьрə ахин у гот:

— Wила мала баве авабие, əwе т'ьре əз Һəмид т'əзə
асдькьм. Qизе, əва 30 салə əw шьванə, а, һ'але мьн wи
вə, иди т'ö хенщи пəз, гоме у гöһер'е тьштəк бəр ч'ə'ве
и те. Qизе, гава чəнд бьск һьри жь пəз дьwəшə, гьшки
оп дькə дькə т'орбə дьбə дьдə к'илəра колхозе. Чаwа
дарəке һьнə бьске сьпи т'опкьрьбу мьн лава лекьр готе:

Нәмид, қөрбана тәмә, ван бьске спи бьдә мьн әз Фәйз
темә щотә горә, нәла бьнһер чьқасә хасьн. Wи, Шө
бьра хер у бер сәр тадабә, кәвьр, көчьык сәрмьнда,
өса сәре мьн кьр. Хwәе, әз у сәре Фәйзо we рожеда
та ньһа әз тө щара иди тьштәки же нахwәзьм. Чь
заньм әwи йәки хөдежестәндийә. Э, qизе бәхте
көре мьндабә, мәрьв чь дитийә тәрә we бежә,
колхозе жи сәрwере ферме жи qә дәнге хwә
накьн. Э, wәрә бьнһерә капе хәзәве кәтийә qьрьке
парики зедә бәрда начә...
Нәла Әтләсе гьлие хwә көтанәкьрьбу, гава дәри в
у йәки кьни qальни дәст у пе дәрда hат. Шөрәта щи
кө әw дит, гот:— Wәй шькьр, бьре Нәмид, тө иро жи
ти,—Нәмид кьрә ахин у гот:
— Ах хушка Шөрәт, qә нәбежә, иро диса мик дь
лйа, Нәйwане өса нава хwә дьхьст, qәт дәв нәавитә ч
у нәчерийа. Дьле мьн бәрһәв нәда, мьн ани хун ле бәр
паше ньнә гиһае ормәх дайе. Нәйwане диса пак нәхw
ле ньмбәри весбе ньһа ньнәки пакә, дьле мьн жи ньһ
ки рәһәт бу у әз натьмә мале.
Шөрәте чәве Әтләзе ньһери у гот:
—Э, бьре Нәмид, нә тө жи гөнәйи, ахьр ньһа иди т
щаһьләк нини, тө шест салийи. Әре, wәрә мале нане
бьхwә, диса һарә шөхөле хwә, кә чь готийә? Нә
Әтләсе ньһери, вәгәрийа сәр Шөрәте у бь Нәнәк г
— Әз заньм кә тө өса һинкьри. Ле хушка Шөрәт
әзи тәзә чьл салимә, кә готә тә, wәки әзи шест сали
Чьма hун мьн бист сали зедә дькьн. Әwи awa гот у
пирqинйа wи бәр хwәда кәнйа. Әтләсе у Шөрәте
ньһерин, леве хwә бырынә бәр бевьла хwә у бу пирq
wана, паше Әтләсе гот:
— Әре wәлә, тәзә тө хортәки чардәһ салийи, д
дәма тәйә, wәйла чәве мьн рьжйае, чьма мьн гот тө ш
салийи. Ле Нәмид qә гөһ нәда сәр хәбәрдана wан, бади

жи хwәшил кшандә бәр хwә, пенщ—шәш кәвчи рүне
чьки нолани кәрбар сәркьр у да бәр кәвчийа, щар-
арна сьмбеле хwә бадьдан у бьн чәва wан дьнһерн.
Гава хwәшила хwә хwәр хьлазкьр, щарәкә дьне жи
мбеле хwәйә рәш бадан, лощәки гәрм ньлда, ләсте хwә
итә кла рүне сәр тәхтә, ньнәк жекьр, пәнер һуркьрә
р у да бәр гәза, өса хwәш—хwәш дьхwәр, wәки мәде
ләсе у Шөрәте жи вәбу, әw незики тәхтә бун у бь
нәк готынә Нәмид:— те изне бьди мә жи тәви тә пәри
н бьхөн. Нәмид диса дәсте хwә бьрә бәрбь сьмбела
әу бь бәшәрәкә хwәш готә wан:— Ай нежа мәде мьне
бә, дә кәрәмкьн.

Awa һәрсека хеләке хәбәрдан, лаqьрдие хwә ньвдө кь-
н, паше Нәмид вәгәрйа сәр көлфәта хwә у гот:
—Жьнък, шькьр ве гаверә көр, qиз мәрә гиһьштьнә,
и чь тәлаша мәйә, чьрә тәрәке әм щаһьл нәбьн,хwәйе
дьр — нөрмәтенә, нәбуна мә нәйә, иди чь калбун.
— Бьра хөде бькә, мерьк, чьрә әз нъзнакьм? Йа мьн
wә, wәки тө haqa дьхәбьти, wәдәда нанке хwә бьхөи,
әрәзи тө дьбежи, ле тө иди нә 4о-и, мерьк, тө иди 60
лийи. 60 сал нә ньндькә тое тап бькәви, иди тьштәк
ери тә нае.
— Әз заньм, жьнък, ле we йәке жи тө бьзаньбә, wә-
нькарьм неса бемә малда, гава шөхөле мьни нив-
ийә, гава пәзәкә мьнә бекефә, әз нькарьм, хwә зоре
инә.
— Дә, кефа тәйә, мерьк, гөне тә стое тә.
Әтләсе гот у Шөрәте ньһери, йа кө кәр у лал рүнь-
тьбу гөһ дабу сәр хәбәрдана жьн у мер.
Жь we рожеда иди Әтләсе тән нәдьданә Нәмид, чьм-

ки зэ̀ф р̀ынд заньбу, wэки йэкэ, тӧ тьшт нькарэ Нэ
жь хэбата wийэ Ӈьзкьри бэталкэ.

Awa р̀ож пэй р̀ожа дэрбаз дьбун, Нэмид чьqа д
Ӈе дьӀа бь к̀эл у бин дьхэбьти у бь хэбате тэе бь
эw р̀о бь р̀о дьӀа щаӀьл дьбу у Ӈе qэwат дьбу. Ща
эwи Эт̀лэзер̀а дьгот:

“—Qизе, wэлэ, эз сэр̀е баве тэкьм у е хwэкьм, wэ
р̀ожа эз малданьм, мьн т̀ыре эзи нэхwэше 7 саламэ,
ре мьн дешэ, щане мьни т̀эв к̀ӧтайэ, мэ̀де мьни гьрт
qэ ньзам эw жь ч̀ийэ?„.

Эт̀лэзе гава эw гьли дьбьӀистьн, дэнге хwэ нэдьк
ле дьле хwэда дьгот: “Ле мала тэ хьрабнэбуйи, д
кӧр̀е мьн, qэ wэстандьна wи т̀ӧнэ, ах хазьл хера хӧд
Фэйзое мьн жи wи бьчуйа„.

Р̀асти жи Эт̀лэзе бь дьл дьхwэст, wэки кӧр̀е w
тае т̀эне Фэйзо хэйсэтва ноли баве буйа. Фэйзо к
wани тае т̀энебу. Эw дэлалие Ӈэвт хушка у ч̀уке м
бу.

Гэлэ дэлали у чawa дьбежьн, нава пэмбӧда Ӈат
хwэйкьрьне. Р̀астэ, Нэмид гэлэки кӧр̀ Ӈьз дькьр, ле
щар бэр wи нишан нэдьда у т̀ьме жьнер̀а дькьрэ ш
wэки р̀у нэдэ wи.

Фэйзо иди мэзьнбу, эw дӧ-се мэӀ бу, кӧ к̀ьвшкьрь
чawa сэдьре колхозе, ле баве диса р̀у нэдьда wи, д
бэрва нэдьк̀энийа. Нэму щийа к̀ӧда кӧр̀ бьчуйа эw
дьӀэсийа, кӧр̀ чь бькьра т̀эв к̀е буйа, эwи заньбу.
Ӈьнга кӧр̀ дьхэбьти Эт̀лэзе те дэрдьхьст, wэки Нэм
чьqа дьчэ те гӧӀастьне, бэре гава эw дьӀатэ мале
лэз чьqас жи Ӈерск̀эти буйа, эwи Ӈэнэк—лаqьрди дь
рьн, хэбэрдьда у Эт̀лэз жи wир̀а дьк̀энийа. Нэму т

р дькьр. Ле ван ахьрийа дьӀат, нан дьхар у р̀удьньшт
льн сэр qэльне дьк̀ьшанд Ӈэта Фэйзо дьӀатэ мале.
лэзе т̀эхмин дькьр, wэки тьштэки гэлэки дьле wи
ртийэ у лэма жи эw ӧса кэр̀ у лал qэльне дьк̀ьшинэ
хwэда п̀уч дьбэ. Эwе тӧр̀ьш нэдькьр тьштэк жь wи
рскьра, чьмки заньбу кӧ эwе Ӈерсбэ. Эweqьрарькьр чэ-
р̀ожа сэбьркэ, ле чь сэбьркьр̀ьн, Нэмид чьqас дьчу
г̀оньжи у нава wан чэнд р̀ожада тэе бьгота п̀ор̀е wийи,
бэре т̀еле сьпи Ӈэвэки Ӈэбун, ньӀа бь т̀эмами сьпи
бун. Дьл дине Эт̀лэзе бэр Ӈэв нэдьда. Р̀ожэке эwе
рси:

— Нэмид, мерьк чьбуйэ? иро чэнд р̀ожэ тӧ ӧса хwэ-
кэр̀ у лал п̀уч дьби. Ща Ӈэла бежэ мьн, эз жи бьза-
бьм, Бэлки тьштэки ӧсанэ, wэки эз жиле фэ̀мдькьм
дькарьм али тэ бькьм.

Нэмид qӧлапэкэ зэхьм диса qэльне хьст у гот:— Э̀в-
хӧде, тӧ чь жь мьн дьхwэзи, тьштэк жи нэбуйэ, т̀ӧ
л жи мьн нэӀатийэ, Ӈэр̀э у хwэр̀а р̀азе.

Эт̀лэзе иди тӧр̀ӧшнэкьр хэбэрда, эw кэр̀ у лал Ӈьнэ-
р̀уньшт, паше р̀абу у к̀этэ нава щие хwэ. Ле дьл ди-
we бэр Ӈэв нэдьда, хэwа we нэдьӀат. Эп̀ещэ wэхт
эмид ӧса р̀уньштьбу у qэльн сэр qэльне дьк̀шанд. Эт̀-
зе бын ч̀эвар̀а ле дьӀнер̀и у дьле хwэда дьгот: “Wэлэ,
ве динбэ, чь ле qэwьмийэ хӧде? чьр̀а Ӈа ле Ӈатийэ? Wэ-
э, we динбэ, мала мьн дури wи кӧр̀и we хьраббэ. Эв
ь йэк бу Ӈатэ сэре ви сэхири йа р̀эби?. Эт̀лэзе awa
ьгот у Нэмид дьӀнер̀и, е кӧ qэ жь щие хwэ нэдьлпьти,
wэр̀а р̀уньштьбу qэльн сэр̀ qэльне дьк̀ьшанд. Фькьра
ир̀а дэрбаз нэдьбу, wэки иди ниве шэвейэ, wэки лазьмэ
есабун у р̀азан. Паше р̀абу, Ӈьнэки нав мале чу Ӈат,
эрбь дэри чу, Ӈедика дэри вэкьр у дэрк̀этэ дэрва.

Зьраве Әт'ләзе qәтийа, әwe тӧрьш нәдькьр пәй hә
ле чаwа бькьра, ӧса жи ныкарьбу нәкьра, әw hаhа
р'абу, мьле хwә дерәр'а кьр у пәй чу. Әw тьрсә—тьрс
ле паше дина хwә дае Hәмид т'ӧнә, чарнькал ньhер'и к
т'ӧнәбу. Зьраве wе qәтийа, әw ви али, wи. али чу, ле м
нәдит. Qьр'ьке щие хwәда бу р'ьсас, ма, ньзаньбу к'и а
hәр'ә.

"—Пи, сьмьла? Әв мерьк к'ӧда бәтавәбу, ла мал
хьравбуйе — Әт'ләз аwа хwәр'а гот у бәрбь алие го
колхозе чу.

Дӯрва, орт'а гӧнд дәнг wе т'әсәләбун, әwe хwә wан д
га гьрт у чу. Нава wан дәнгада әwe дәнге Фәйзо наск
Әwe ләзанд бәрбь wи али ноли тьштәки hьнәки дьле
сек'ьм бу. Әwe ләзандә бал кӧр', wәки дәрhәqа Hәмид
жер'а бежә, ле гава гьhиштә бале, ә'щебәкә р'әшә гьр
дит: Фәйзо, дӧ се хорте дьне, h'әсабдар сәрхwәш—анщ
хwә сәр льнга дьгьрьн. Шәр'е wан бу ч'ер', гьлие нә
hәвр'а дьготьн. Әт'ләзе кӧ әв йәка дит, бәрбь Фәйзо ч
гот:

— Фәйзо, лао, нә иди ниве шәвейә, тӧе сьбе зу р'аб
тӧ бедәре чь дьки? ахьр, чьма наейи мале. Ахьр сь
h'әта эваре тӧ мал авайа нак'әви, нә әз жи гӧнәмә, ш
р'о ч'ә'ве мьн р'йа тәйә. Qә ньзам чь баве-тә qәwьмий
ноли дина ле hатийә, нә дькә, нә дьхwә, нә хәбәрдьд
нә жи мьнр'а мә'на wе йәке дьбежә, а hежа жи р'абу ч
qә ньзам сәре хwә hьлда к'и али чу.

Фәйзо де дьнhер'и, гава әwe хәбәра хwә к'ӧта кь
әwи гот:

— Э, дае щан, тӧ чь дьбежи, әз нәхәбьтьм, әре, бе
к'еләка тә р'унем? Хәбатә ле чь дьбежи?

Дае, зани чь, п'акә тӧ т'әви шӧхӧле мьн нәби, чьмки
жь шӧхӧле мьн фә'мнаки, ле йа дӧда, әз иди мәзыньм
заньм чь дькьм, тә бьhист, дә ньhа hәр'ә мале у хwәр'а
азе.

Әт'ләзе баwарнәдькьр, wәки wе ве щабе жь кӧр'е
wәйи h'ьзкьри бьбhе. Ноли авәкә сар сәрдакьн, әw бу
ьсас, щи да ма, паше гот:

— Фәйзо, ахьр әм hәр'ьн, лаwо, чька баве тә к'ӧда чу
е шәве, каләмере әхтийар к'и занә к'ӧда чу?

—Дае, нә ахьр мьн гот, hәр'ә, дә hәр'ә, әзе жи ньhа бем,
е баво щикида жи начә, тӧ чь дьтьр'си, wе к'ӧда hәр'ә?,
wә зар'о нинә.

Әт'ләз п'ор—п'ошман hатә мале, гава әw дәрда hат,
әмиди малда р'уньштьбу. Әwe кӧ Hәмид дит, бу кур'инйа
е, гьрйа у гот:

— Мерьк, тӧ ве ниве шәве к'ӧда чуй? ахьр, хазьл тӧ
ә'рнәк'әтайи, әз жи пәй тә дәрнәк'әтама у мьн Фәйзо wи
алида нәдита. Hәмид, ахьр кӧр' дәст хwә дьчә, тә hежа
ьдита тәе хwә бькӧшта, ӧса сәрхwәшбу qә сәр льнга
әдьсәкьни. Мерьк әз т'әхмин дькьм Фәйзо ван ахьрйа
әлә hатийә гӧhастьне, тӧ чьр'а qә дәнге хwә жер'а наки?

— Wәй ла мала баве храббуе, тӧ hаж чь hәйи, тӧ чь
зани?

— Чь кӧ тә ишәв дит әw чьйә, ле чь мьн бәр ч'ә'ве
хwә дитийә, чь әз hәрр'о дьбьhем, әзьм hәла hәва мамә,
әзьм, wәки hәла дин нәбумә, ле чаwа быкьм, чь быкьм,
хӧде h'ьш у аqьл же стәндийә, дин у h'ар кьрийә. Әз беа-
qубәте каләмер пе жи ныкарьм, wәки чәнд щара бьзәль-
qиньме у жь мала хwә р'аqәтиньм. Мьн нәлазьмә, hаqа

кӧр̓е хәлqе т̓ӧнәнә бьра е мын жи т̓ӧнәбьн, ло мьн н
лазьми кӧр̓е ӧсанә, нәлазьм, әwи ида чәнд мәһә әз м
рәзи кьрьм, әwи әз нава нәһ'иеда кьрьмә поләки сор.

Әт̓ләсе кӧ әв глие мер бһист, qӧдуме we сьстбун, әw
бь гьри гот:

— Мерык, ле әм чаwа бькын гьди, һәргә тӧ тьштәк
нәки, әзе хwә бькӧжьм, wәки Фәйзо аwа бәр ч̓әве мь
р̓ож бь р̓ож храббә.

— Э, т̓алаша Фәйзойә тӧ хwә быкӧжи, йане жи әз хw
дардакьм, qизе, qә ньзам чь һатйә сәре wи.

Аwа жьне у мер гәләки хәбәр дан, ле Фәйзо ӧса жи н
һатә мале. Әт̓ласе кьр һәр̓ә, Һәмид нәһишт, гот:

— Бадьлһәwа нәчә, әw ньһа хwәр̓а п̓ашла Бәлгед
р̓азайә...

Әт̓ләсе кӧ әв хәбәрана бьһист, бу qир̓ина we, гот:

— Wи ла хӧде әз кор—к̓оти кьре, чаwа, кӧр̓о, тӧ хь
рофашо буй?, чаwа, Бәлге Фәйзо жи авитйә ч̓әнга хwә
wәй ла мьн коре, wәй ла мьн к̓отие. Э, ижа ньһа тӧ ч
дьбежи, Һәмид мала тә храббә?, wәки храббу чу дури wи
әw жи һәмьн же дурә. Ижа тӧ чаwа ве йәке зани у дәнг
хwә наки, кӧр̓о, нә ахьр Бәлге qә гӧндда йәк нәһиштийә
тә qә нәготийә wи, дьчә бал к̓е?, Һәмид ле тӧ чаwа зан
у дәнге хwә наки?

Һәмид we ньһер̓и, кьрә ахин у гот:— Qизе, qә ӧса
хәбәрнәдә, тӧ һәла һаж тьштәки т̓ӧнәйи, тӧ һәла ньзани
мьн чь жер̓а готйә у чь сәри кьрийә?.

Шәве дьне на шәвтьра дьне диса әв чах бу, тӧ р̓аза
буйи, әз р̓абум бәрбь мала Бәлге чум, чьмки иди мьн
заньбу, wәки нәһатийә мале, ӧсанә мала wейә. Әз чум у
чь, мьн дәри хьст, бәре кәси дәйнәкьр, паше пьш дәри

нге мера һат у мьн пер̓а— пер̓а дәнге wи наскьр. Мьн
те, wәки әw дәри вәкә у әwи вәкьр, бе шәрм бәр мьн
әкьни. Дә, иди хуна мьн сәре мьн хьст, әз ә̓рде хӧде
әтьм, чь һатә бәр дәве мьн, мьн жер̓а гот, әwи бәре
әнге хwә нәкьр, паше гот, wәки әз тьштәки нәбежьмә
we к̓ӧлфәте, чьмки әw мер we һ̓ьздькә. Гава мьн әв хә-
әрана бьһистьн ә̓рд бьне льнге мьнда һ̓әжийа, мьн мьле
ми гьрт жь мале дәрхьст у гот, wәки пәй мьн бе мале,
е нәһат у бәрбь мала we чу, дә иди әз чь бежьм. Дә
бежә Әт̓ләс "ханьм„, ле һәла әз набежьм, мьн башqә
малда чьqа ширәт ле кьрьнә.

Буйә гӧрәки һ̓ар к̓әтийә нава гӧндийа, йәк нәwерә
хәбәрке бежә, ӧса һӧлмәй wана дькә. Фәqира иди щарә-
кә майин qәләте дькьн, тьштәки набежьне. Ле һәла we
йәке жи тӧ ньзани, әwи чаwа р̓у дайә Бәлге, кьрийә
ханьма гӧнд, нә дьчә хәбате, нә т̓ӧ, һәмьн мал жи т̓ьжийә,
ле әw к̓иси к̓ейә, Әт̓ләс? Мьн т̓әмамйа ә̓мре хwәда зьлә-
ки qәлп нәанийә мала хwә, ле кӧр̓е мьн ньһа, тӧ дина
хwә бьде чь ле дькә. На, әз ве йәке нькарьм т̓ә̓мулкьм,
әзе динбьм, wәлә, wәки гӧндики тьштәки нәр̓аст дькьр,
дьһатьнә бал мьн, жь мьн дьпьрсин, шеwра хwә мьн
дькьрьн, ле ньһа кӧр̓е мьн дин у һ̓арбуйә у ширәте мьн
гӧһәкир̓а дьчә е дьнр̓а дәрте. Һәла сәрда жи дьбежә:
"Тӧйи пашдамайи, тьшта фә'мнаки„, ле, дә ижа wәрә
хәбәрдә, дәнге хwә нәкә...

Әт̓ләсе ньзанбу чь бежә, чьмки заньбу Һәмид чь дь-
бежә гьшк р̓астә, әwе жи т̓әхминдыкьр, wәки кӧр̓е we
жь р̓йа хwәйә р̓аст дәрк̓әтийә, ле нәдьхwәст баwаркьра,
нәдьхwәст, чьмки дьле де т̓ьме дьхwәзә дәрһәqа әwләде
хwәда баш бьфькьрә. Әwе т̓әзә фә̓мкьр, wәки чьма әw

мӧґдарәкә, кӧ Һәмиди өсайи мәдәкьрийә, чьрә өса қы
щли сәр һәв буйә.

Awa, Һәта бәрбанга сьбе Һәмид у Әтлас рәнәзаб
хәw нәкәтә чәве wан. Әwана чәвиьһерийа Фәйзо бу
ле әw нәһат. Иди сьбә сафи дьбу, Һәмид өса кьнщав
руньштьбу у дьфькьри, ле Әтләсе дәстед хwә тәwарқьрь
бу у лубәлуба wебу.

Жь дәрва дәнге әwтина кәлба һат, перә— перә Әт
ләс у Һәмид рабун у бәрбь дәри чун, тәе бьгота һәрд
дьле хwәда гот: "Шькьр һат,,. Расти жи Фәйзо һат, л
чь фәйдә, wәки һат, һат у дьһа көл—дәрде һәрдӧ сәхир
тәвһәвкьр. Әw дәрда һат, кьнще хwә эхьст, де у бав
ньһерә у гот:

— Һун чьрә һәта ньһа рәнәзанә, мьн чәнд щар
готийә, гава әз дәрәнги дькәвьм, һун рәзен, һивийа мь
нәсәкыньн.

— Әре, wәлә тӧ рәст дьбежи Фәйзо аґа, гәлә рәст,—
Һәмид готе, — әw кижан де у бав дькарьн хwәрә һеса
рәзен, гава дьбиньн көре wани бе хәwә, гава бәр чәве
хwә дьбиньн көре wани...

Һәмид иди нькарьбу хәбәрда, пәwрйа wи һатә гьртьне у әw кәрбу, леве wи лярьзин. Әтласе әв йәк фәмкьр, әw бәрбь көр чу у готе:

— Фәйзо, чь ль тә буйә? әз бь қөрба, ахьр, лао тӧ зәф рьнд зани, гава тӧйи нә мали, әм нькарьн һеса рәзен, нә ахьр тарq—фарqа мә һәрдӧ мәрума тӧйи, а әмә дәве горера гьһиштьнә, әwә, чар— мькана мә, си у сьтара мә тӧйи лао. Әм жь рожа буйина тә һәта ньһа тәрә рьщьфинә, мә нола ронайа чәве хwә тӧ хайкьри, мәзьнкьри, гиһанди ве роже, wәки ньһа жи тӧ һьнәки мә шаки, бьре мьн, ле тӧ?..

— Чь, мьн чь кьрийә? Һун чь жь мьн дьхwәзьн? Шәв ро көтә-көтә wәйә, дә бежьн, әз жи хьрабийа хwә бьзаньбьм.

Һәмид сәре хwә һьлбьри, wи ньһери у гот:

— Ло һәла тӧ дьпьрси тә чь кьрийә? Чьрә ньзани чь кьрийә? Чьрә тӧ кори, йане кәри, қә набини, набьһейи гөндда дәрһәqа тәда чь хәбәрдьдьн. Әз шәрма сәре хwә нәwерьм жь мал дәрхьм, тә әз жи нава хәлqеда кьрьм полаки сор, Фәйзо аґа.

Фәйзо льһеф кьшандә сәр чәве хwә, қә алие де у баве жи нәньһери у гот:

— Әз қәнщ дькьм, нә тӧйи wәкиле мьн, нә жи гөндие пашдамайи, һунә пашдамайинә, бефәм жь дьне тьштәки фәмнакьн, вьрһада, wәки wә диса дәрһәqа ве йәкеда хәбәрда, өса бьзаньбьн әз иди ве маледа наминьм, көтә-көта wә ньнаве мьн зәр кьрийә, бәсә wәра.

Һәмид гәлә herc бу у гот:— Һәма ве сьһәте жи рабә һәрә Бәлге ньһа һивийа тәйә, һәрә бәр дәре we бьтәлә, бьнһер пәй тәра йәки дьне нәчуйә мала we...

Фәйзо жь нава щйа қөлозбу ноли мәрики сәрхwәш тьртьли, кьнще хwә хwәкьр у гот:

— Наве we кӧлфәте нәдә, әw жь wә тәва бльндтьрә, ноли wә пашдамайи нинә. Әзе ва жь мала тә һәрьм у тӧ бьзанбә, тӧ щар иди рйа we набиньм.

— Һәрә, хӧде тәрабә,—Һәмид гот,—һәрә хwәра тәне бьжи. Әзи пашдамайимә, әз һинбумә тәмамийа әмьре хwәда пе кәда хwәйә Һәлал бьжим, әз нькарьм нане хwәйи Һәлал Һәрамкьм рye тәда. Һәрә, тӧ кәда хwәйә Һәрам текә зьке Бәлге, әw лайиqи тәйә. Хӧде оґьра тәрабә лао, әw әмәке мә тәра дитийә жи, тә Һәлалбә.

Бу кур'инйа Әт'ласе гырийа, әw банзда чу пеший Фәйзо, гот:

— Фәйзо, тӧ чьр'а ве йәке сәре мә дьки? нә ахьр гӧнәнә, лао, һәла бьфькьрә, we нәбежьн, әw бун, кӧр'ә әw жи бал wан нәма, ахьр һа набә, әз qӧр'ба, тӧ әwл де мәйи, һәла щаһьли, гава щарәке жи әм тәр'а тьш тәки бежьн, тӧ гәрәке нәхәйнди, чьр'а ч'әве мә р'ьжи йә, xwә әм хьрабийа тә нахwәзын лawo, к'ижан де бав нахwәзын, wәки әwләде wана п'акбә, әз бь qӧрба.

— Бо, мьн нәлазьми п'аки у хьрабийа wәйә,—Фәйз гот,—п'акийа wә жи wәр'ә, хьрабийа wә жи wәр'а, иро нә ише wә мьн к'әтйә, нә жи е мьн wә.

Әт'ләсе бь гьри гот:—Ижа бу, әре Фәйзо, ижа әв h qe хӧдейә?

— Әре, зә'ф р'ынд бу,— Фәйзо гот у дәрива дәрк'әт Тӧе бежи әw мал сәр Әт'ләседа т'ап бу, әwe ищар йах мер гьрт, ле xwә— xwә жи заньбу, wәки Фәйзо нәһәq гәлә нәһәqә...

Һәта сьбе әw öса р'уньшт xwәр'а гот у лубанд.

Бә'са жь мал дәрк'әтьна Фәйзо дәстxwәда нав гӧнд бәла бу. Дә, гӧндинә, һәр йәки xwәр'а тьштәк бәр xw дәрхьст у һәвал—щинаре xwәр'а гликьр. Дӧ р'ожа т'әмам нава гӧндда әw бу хәбәрдан—гьли у мжулийа гӧндийа, wәки Фәйзо сәрxwәш буйә, баве әw жь мале дәрхьстийә, е дьне дьгот: "Әw сәрxwәш буйә де баве xwә хьстьйә у жь мал дәрк'әтийә„. Ле сәрwере ферме— Әрфут, е кӧ гли— готьне кӧ гӧндда дьqәwьми бәре әwльн дьбьһист у Һәзар тьшт жи бәр xwә дәрдьхьст, сәрда зедәдььр, дьгот:

"— Ло, на, qә йәки wә жи р'аст нәбьһистийә, әз xwә-xwә заньм гьли чawa qәwьмийә, әзи wьрабум, Фәйзо р'астә, вәхарьбу у шәв ниве шәве дьчә бал Бәлге. Нә-

мид жи xwә ле дьтәлинә, һьма кӧ дьбйнә, wәки әw чу мала Бәлге, п'е—п'е пәй дьчә у мала Бәлгеда Фәйзо р'ынд бенӧрмәт дькә, һәзар глие нәте Бәлгер'а дьбежә. Фәйзо жи т'әмул накә wир'а дьдә хәбәра у гьли дьгһижә we дәрәще, wәки кӧр' у бав дьгьһижьнә һәвдӧ у дьдьнә һәв. Һәмид ведәре дьбежә, wәки иди льнге Фәйзо мала wи нак'әвә, у awa Фәйзо жи öса мала Бәлгеда дьминә. А гьли awa буйә, һа„.

Awa һәр дәра дәрһәqа Фәйзода хәбәр дьдан, дьготьн...

We шәве һәта бәрбанге мала Бәлгеда к'еф у шайи бу. Һогьч' шәржекьрьбун, ич'ькә т'ьжи сәр т'әхтә кьрьбун у бьре Бәлге —Тәфуре дьзәк, е кӧ бь дьзйа xwәва бәр ч'әве т'әмамийа гӧнд р'әшбьбу, к'ас пәй к'аса бәладькьр. Тәфур öса харьбу— вәхарьбу, ныкарбу ч'әве xwә вәкьра, ле диса к'ас т'ьжи дькьр у хәбәре кӧ дәһ щар'а wәк'ьландьбу дьгот: "Фәйзое бьра сальхийа тә, шӧхӧле тәйи һәлал бә, бьре мьн, тӧ qә гӧр'а чәнд беаqьла нәкә, чь дьxwәзьн бьра бежьн, wәлә әме р'унен ви әрди, бьра әw жи бьмьрьн wи дәр'ди, qә шайишийа нәк'ьшинә, бьре тә ноли ч'йаки пьшта тәйә„.

—Wәй, хӧде мьн qӧр'бана тәкә һәй Тәфур,- Бәлге гот: — Тӧ р'аст дьбежи, дә әз жи сәр гьли— готьне Тәфурьм. Чьр'а вәнахӧи, дә һьлдә әзизе мьн, Фәйзо, әз qӧрбана wан ч'әвамә, дә һьлдә.

К'еләка Бәлгейә дьне жи сәрwере к'иләре Усьб р'уньштьбу, гава Бәлге әв хәбәрана готьнә Фәйзо, әwи к'елә-ка we qӧр'ьнщанд у гот:

— Wәй Бәлге, зьмане тә, зьмане тә, әз сәре кӧр'е xwә we мә'ра жи жь qӧла дәрхә, кӧр'о, зьман жи ви щәлаби. Wи зьмани иди гәде бәлангаз дин һ'ар кьрийә. Дә тӧ жи мьqати xwә бә, дин у һ'ар нәби,— Усьб awa гот у дәсте

хwə дани сəр мьле Бəлге. Фəйзо əв гьшк дит у фькьр
у we шəве əw щар'а э'wльн hьнəки фькьри, те дəрхьс
wəки гьли — готьнед дəрhəqа Бəлгеда дьбежьн р'астьн
əwи сəре хwə хьст у к'ətə нава мьтала...

Сьвətьре Фəйзо жь мал дəрнəк'ət, чьмки эваре haq
вəхарьбу, wəки р'адьбу, сəре wи геж дьбу, мəде wи лəв
дьк'ət. We р'оже Нəмид жи малда бу, əw жи бек'еф бу
ле нə жь дəрде ич'ьке, дəрде Фəйзо əw гежкьрьбу. Чь
кö we эваре qəwьмибу wир'а готьбун, чь кö мала Бəлгеда
бьбу əwи бəр ч'əве хwə дибу у ньзаньбу чь бькьра, чаw
бькьра, wəки кöр' жь we р'е дəрхьста. Эт'ləс жи бьбу пə
пукəке мабу, əwe шəв у р'о мала Бəлге дьнhер'и, дьгрийа
у дьгот: "Wи, ла беaqубəт мьре Эт'ləс, тə кöр' ани мəзь
кьр, wəки иро бьhелə жь мала тə həр'ə, wəки тö т'əне
ноли пупийа р'унейи у wи бьнhер'и, əре».

We р'оже дəрде Эт'ləсе he гьран бу, гава qиза we —
K'awe hат у бь гьри гот: — Wəйи мала wə хьраббə дури
Фəйзо, hун qə набьhен— qə набьhен əw чь дькə? hун qə
набhен гöнди чь ньфьр'— афьр'а, чер' у ь'ет'йа ле дькьн?.
Буйə гöрəки hар к'ətийə нава гöнд, шəве дьне чь бежи
апе Мьстор'а готийə, иро wə бьбhиста, qə qиза wи бəр
бедəре дəрhəqа Фəйзода чь дьготə мьн у чь нədьгот. Əз
шəрма э'рдеда чум. Ах we чawабə, хöде, əзе чawa бькьм
qə ньзам. Исал чəндьк— чəнд салə əм ви гöндиданьн,
həла йəки нəготийə əва фела мала Нəмиде Э'лойə, ле
иро р'уе Фəйзода əм нькарьн йəкир'а хəбəрдьн.—Əwe awa
дьгот у дьгрийа, у Эт'ləс жи пер'а дьгрийа.

We дəме hатьн гази Нəмид кьрьн готьн: "К'атьбе ком-
нəhиейи партиае hатийə гöнд у щьватə, гази wи дькьн,..
Нəмид öса нəхwəш р'абу чу. Сəра колхозе т'ьжи колхо-
зван бьбун, к'атьбе комнəhиейи э'wльн кö Нəмид дит,

газикьре. Нəмид незики wи бу, сьлав дае у кьр həр'ə
р'уне, əwи нəhишт:—на, əз нahельм т'ö щийада жи həр'и,
wəрə вьра к'елəка мьн р'уне.

—Дə, wəки дьбежи, əзе р'унем, həвале Налбандйан...

У к'елəка wи р'уньшт. Фəйзо hьнаки дур р'уньштьбу,
нав мьтала дəрхьст, е кö сəр хəбата колхозе йəко—йəко
сəкьни, паше əwи да к'ьвше гəлə— гəлə кемасие хəбате
сəдьр. Паши к'атьб Нəмид hивикьр, wəки бона хəбəр-
дане дəнг бьдьнə wи. Wəхта дəнг данə wи,əwи гот:

— Гəли həвално, əз чəнд гьлийа дəрhəqа хəбата кол-
хозеда дьхwəзьм бежьм. Хəбата колхоза мə hьнга həва-
ле Фəйзо к'ьвш кьрьнə сəдьр, гəлə алчах буйə, мə'нийа
ве йəке бехəйсəти, qöр'əбуна Фəйзойə. Əw ныкарə хəбате
р'ьнд т'əшкилкə, həр колхозванəки бенöрмəт дькə, бəр
мале колхозе надə, əз заньм hун нахwəзьн wан Нəмийа
бежьн у чьр'а жи нахwəзьн, əз we жи заньм, ле əз hиви
дькьм, həр йəк жь wə р'абə у hьндава хwəда дəрhəqа
хəбата wида р'аст бежə. Əз ныкарьм wан кьрьне wи бь-
биньм, ныкарьм бынhер'ьм, кö чawa щие бəла сəбəб мале
колхозе хьраб дьбə, щие бəла сəбəб гöнди тен бенöр-
мəткьрьне. Əз hиви дькьм, wəки əв йəкана йəко-йəко бенə
ныhер'андьне у сəдьре мə жи бе гöhастьне.

Пəйи Нəмид'а чəнд колхозвана жи хəбəрда, паше
Фəйзо, е кö соро— моро бьбу, жь шəрма ньзаньбу чь
бькьра. Əwи гöне хwə hьлда сəр хwə, кьрьне хwə анинə
сəр хwə у гот:

— Нəвално, р'астə, əз həта ньhа гəлə хьраб хəбьтимə,
дьhа р'аст qə нəхəбьтимə. Hун ньhа чь жи сəре мьн бькьн
нəныhəqьн, чьмки əз бəр wə гöнək'арьм, ле т'əне hивикə

мьн һәйә, wәки һьнәки моләте һун бьдьнә мьн, әз гӧн хwә п'ьр'и— һьндьки сьвыккьм. Wәки дьне һун чь гӧнәй дьхwәзьн бьдьнә мьн. Әз заньм, wәки гәлә— бәр w гьшка, бәр баве хwә, qәwьм у пьзмаме хwә гӧнәк'арьм,— Фәйзо аwа гот у ноли мәрики сәрхwәш шәwьши, анща хwә щие хwәр'а гиһанд у р'уньшт. Һәта к'ӧтасйа щьва те әwи сәре хwә һьлнәбьр'и, дор—бәре хwә нәньһер'и, т'ән дьбһист, кӧ дәрһәqа wида чь дьбежьн у шәрма qат-qа ә'рдеда дьчу. Щьвате qьрар кьр wә'дәли әwи бьһельн диса сәдьр, ле т'әне бь wи qәwли, wәки әw бь т'әмами щур'е хәбата хwә бьгӧһезә. Щьватван ве йәкер'а qайил бун, гьшка дәсте хwә һьлбьр'ин, т'әне Һәмид qайил нибу әwи дьхwәст, wәки Фәйзо лап жь сәдртие дәрхьн. К'атьб Һәмид ньһер'и у гот;— Һәмид, бьра, тӧи гәлә бәр к'и, ӧса набә, нә ахьр Фәйзойи һәла щаһьлә, гәрәке әм әwи һинкьн, шашие wи нишанкьне, щара дӧда, гава мә дит әw т'әрка wи хәйсәти накә, һьнге әме готьна тә бькьн. Һәла сәбьркә әwи шашие хwә һьлданә сәр хwә, әме ньһа моләте бьдьне, wәки әw wан шашийа р'асткә.

Һәмид к'атьб ньһер'и, сәре хwә бьр ани у гот:

— Wәлә нә ӧсанә, ле бьра ӧсабә.

— На, на, we п'акбә, Һәмид щан, сәбьркә...

Шьват дәрәнг к'ӧтабу. Паши щьвате һәр кәси бәрбь мала хwә ләзанд, ле Фәйзо... әwи ньзаньбу к'и али һә р'ә, ль баве ньһер'и, е кӧ сәре хwә кьрьбу бәр хwә у дӧ се щинарар'а бәрбь мале дьчу. Фәйзо эп'ещә пәй wи ньһер'и... у бәрбь мала Бәлге чу. Бәлге һәла һе р'анәзабу у һивийа wи бу, әwе, кӧ Фәйзо дит, гот:— Тӧ һати, ә'зизе мьн, весьбеда ч'ә'ве мьн р'йа тә qәр'ьми, тӧ чьр'а әглә буйи?

—Фәйзо әw да алики, бәрбь чәмәдане хwә чу, һьлда у дәрива дәрк'әт. Әw ноли мәрики геж нава мьталада бь гәһәрәки гьһиштә мале, бәр дәри сәкьни, дьхwәст дәрихә, ле дәсте wи дьләрьзин, әwи шәрм дькьр... Жь ван мьтала дәнгәки әw һьшйар кьр: "Дәри вәкьрийә Фәйзо, дәре мә вәкьрийә, әwләде мьни ширьн, әз qӧрба„. Фәйзо т'ьре әw дин буйә, дәнг бәр гӧһе wи дьк'әвьн, әw зу сәр мьле хwә зьвьр'и у дит һьнәки дури wи нава бостане картолада Әт'ләс сәкьнийә. Әwи кӧ дит бәр ч'ә'ве wи р'ә шәвәһат, чәмәдан дани, бәрбь we чу, тӧе бежи жь wәлате хәрибие һатийә, де Һәмезкьр у ноли зар'а гьрийа. Әт'ләс жи шабуна дьгьрийа, "Дае, бьбахшинә кьрьне мьнә ә'лиwат, тӧйә гәлә р'ә'ми, әз заньм тӧе бьбахшини, әз заньм„... Де Һәмез кьр у т'әвайи бәрбь мале чун...

К'Е ДЬБЕ ТӦ НӘ БӘДӘWИ

Эвар бу. Бәрф нәрме хwә дьбари у дадани сәр мала у даред бәлгwәшиайи. Дара дурва чил у qәрqаш дькьрьн, дәwса к'ьнще хwәйә бьһарейә һешинә назьк wана льбасе чилә qәрqаш хwәкьрьбун. Соqаq бь щаһьл у зар'ава т'ьжибун. Мәри к'ижан к'учер'а жи дәрбазбуйа we дурва— дәнге зар'а бьбһиста. Әwана т'әви де у баве хwә, һьнәк жи т'әви калык— пирке хwә һатьбун дәрва у пе хьзәка дьлистьн. Гәләк qиз у хорта жи we р'оже инт'аме хwә дабун у ве эвара хwәш һесабуна хwә бьн бәрфе дәрбаз дькьрьн. Чәнд qиз бәр дәре р'азанхwәне дьгәр'иан, паше жь wана йәке— Варсике т'опәкә бәрфейә мәзьч чекьр у авитә Ширьне. Ширьне, кӧ дәрба т'опейә

гьран те дəрхьст, гот:— Wəй бра борще стуе тəбə Варси
—Да пəй we гьрт, кьрə бьн дарəке у чьqас qəwата w
гьниште дар дawшанд, бəрф ноли арəки qəрqаш мəри ж
т'ер'е валакə, сəр сəре Варсикеда бари. Əwе Варсик гь
ртьбу у нəдьhишт əw бьр'əвə. У гава həвала wана ньhе
р'и, бу п'ирqə— п'ирqа wан к'əнйан, чьмки həрдö жи бəр
феда ч'ил у qəрqаш бьбун, т'əне ч'əве wана р'əш дыкърьh
hьнəки дури wан, həвалед wанə дьне т'опе бəрфе дави
тьнə həв.

Эп'ещə wəхт əwана öса бьн бəрфеда гəр'йан у лаqь
рди həвдö кърын. Хелəке wана həвдö ньhер'и у тə qəй
т'ьре тьштəк бир анин, дəсте həв гьртьн лəзандьнə мале
к'аре сала т'əзə быкьн. Шабуна wана бен'əд у həсаб бу
Нə ахьр чəнд сəh'ətед дьне шунда wане qайим həв h'ə
мезкьра у сала хwəйə т'əзə бьмбарəккьра. Хелəке wана
həвдö ньhер'ин у тə qəй т'ьре тьштəк бир анин, дəсте həв
гьртьн у лəзандьнə мале.

Ширьн незики т'əхтə бу у гот:

— Галйа, Варсик həла бньhер'ьн, чь кölилкнə р'ьн
дьн, həла бинəкə чawа к'ətийə от'ахе, əйнси бина baha
рейə. Ле həла бьсəкьнын, к'е əв кölилкана анинə мал.

Həрсе həвала ч'əве həвдö ньhер'ин. Ле дьhа əщевмайи
ман, гава нава кölилкада к'аг'азəк дитьн, сəр к'ижане
awa ньвисибун: "Ширьн, əзиза мьн, чəнд сəh'ətа пешда
əз сала тəйə т'əзə бьмбарəк пироз дыкьм, əв кölилк бона
тəнə у тö жи р'öh' у кölилки бона мьн. Тö бьбахшинə,
wəки əз нaве хwə наньвисьм, нəлазьмə„.

Ширьне, гава əв хəтана к'öтакьрьн, ч'əвед həвалед
хwə ньhер'и у сор бу. Галйае у Варсике жи we дньhер'ин,
тəе бьгота дьпьрсин: "Ширын, əw к'ейə, həла бежə, wəки

öсанə тö мə вəдьшери, əре?„. Ширьне хwə шашкьрьбу,
ньзаньбу чь щабе бьдə həвала, чawa wана бьдə бawар
кьрьне, wəки əw hаж тьштəки т'önə. Ле h'ята əw дьфыкь
ри чь щабе бьдə, Галйае гот:— Ширьн, зани чь, əw həбə
т'önəбə ише Бинбашьн.- Ширьне, кö наве Бинбаш бьhист,
дьhа сор бу, т'əв həв бу, чьмки we дəме əw жи öса
дьфыкьри. Əв йəк пер'а— пер'а həрдö həвала жи те дəр
хьст у Галйае гот:

—Ширьн щан, тö ч'ьр'а сор буйи, дə шəрм нəкə, əм
гьшк жи həвальн.— Həрсе həвал awa гəлə р'уньштьн, р'о
кьрьн— пиван, ле диса те дəрнəхьстьн кö хwəйе кölилка
хут к'ейə.

Эваре сəh'ət дəh бу, от'аха, кö həрсе qизьке хwəндк'ар
теда дьман, т'ьжи хорт у qиз бьбун. Əw хорт у qизе кур
са wан бун, hатьбун, wəки сала т'əзə т'əвайи дəрбазкьн.
Wана т'əхтə к'ьшандьбу алики, магнитофон певакьрьбун,
дьлистьн у дьстран, шадьбун, h'əнəк—лаqьрди дькърьн.
Wана те дəрнəхьст, кö чawa сəh'ət бу 12. Гьшк зу-зу дора
т'əхтə т'опбун, к'асе хwə т'ьжикьрьн у həвр'а готьн:—

— Сала wəйə т'əзə бьмбарəк— пирозбə, бьра əw ббə
сала əдлайе, бəхтəwарие у хwəшбəхтие. — Гьшка həв
р'а т'асе хwə вəхарьн, паше Галйа р'абу у гот:

— Əз сəр wан готьне wəда тьштəки дьхwəзьм зədəкьм,
бь дьл wəр'а дьхwəзьм, wəки нет у мəрəме wə h'əмуйа,
öса жи hьлбəт нет у мəрəмед мьн миасəрбын, бьра жь мə
həр йəк бьгhижə мьразе хwə.

— Ай, əфəрьм, Галйа,— Хальт готе,— дə ньhа сəр
wан хəбəре Галйаейə бь дьл wəрын əм к'ьламəкə хwəш
бьстьрен. У гьшка həвр'а к'ьлама "Бьра т'ьме р'о həбə„
стьран. Hьнəки əwана бəр т'əхтə р'уньштьн, паше диса
пластинкə певакьрьн у щот— щот р'абун листьн. Wəхта

листьке Бинбаш wезики кӧлилке сәр тәхтә бу, бинкьры у гот:

— Пә, чь кӧлилкнә дәлальн, бинәкә чьqа хwәш те ле рʼасти жи хwәйе wан чьqаси мәʼрифәт буйә, ве звь стане кӧлилке тәзә жь кʼӧ дәстхьстийә.

Ширьне wи дьнhеʼри у тәе бьгота дьгот: "Тӧ рʼаст бе жә, Бинбаш, әw кӧлилк тә нәанинә, на, әз бawарнакьм тә анинә„. Әw awa дьфькьри у Бинбаш дьнhеʼри. Ле we дәме йәки дьн жи we дьнhеʼри, тәе бьгота дьгот:"-Ах, Ши ьн, qә фькра тәʼа жи әз дәрбаз набьм, тӧ qә на щарәке жи мьн наньhеʼри, ах, тӧ нә гӧнәкʼари, hьлбәт, тӧе мьн, чи мьн бьнhеʼри,әзи гәләки нәʼьндьм Ширьн, рʼәшьм, ле дор у бәре тә чьqа хорте бәдәw hәнә, на әз нахwәзьм жи, кӧ тӧ мьн бьнhеʼри... Нәньhеʼә, ле тʼәне изьне бьдә әз тә бьнhеʼьм, тʼәне бьнhеʼьм„.

We дәме Ашот qәйде кʼочәрийа кʼӧрди певакьр, qиз у хорт кʼәтьнә дәсте hәв у кʼочәрикә бь дьл листьн. Паше Хальт бь хwәстьна лawька кʼьлама "Бериване„ стьра. Дәнге wи ӧса хwәш бу, ноли дӧ зәнгьла, hәчʼе хәбәр фәʼмнәдыкьрьн бь мьqам у дәнге кʼьламеʼа hәйр у hьжмәкʼар ман. Гава Хальт кʼьлам кʼӧтакьр, гьшка hәвʼа кьрьнә гази,— әшqи Хальт, әшqи стьрана wийә беqӧсур.

Awa, hәта тәʼрибара сьбе wана хwәʼа кʼефкьр у шабун, иди сьбә зәлал бьбу, wәхта гьшк чунә мале хwә.

Жь we рʼожеда дәстпекьри hәрр'о паши дәрса, гава Ширьн дьhатә мале, сәр тʼәхте хwә кӧлилке тʼәзә дьдитьн, диса кӧлилке бьжарә жь алие йәки нәәйанда. "Әз чawa бькьм, гәло чьʼа әw наве хwә набежә, чьʼа нахwәзә әз бьзанбьм әw кʼейә?„ Ширьн awa дьфькьри у чʼәве hәвала дьнhеʼри, тәе бьгота щаб жь wана дьхwәст. Рʼожә-

ке жи, гава әw hат у диса кӧлилк дитьн, hерс кʼәт, гот:

— Әз ньзаньм чawa бькьм, гәло әщеба hа жи дьбә, ахьр чьʼа наве хwә набежә, әзе иро жеʼа кʼаʼәзәке бьньвисьм, әгәр нахwәзә наве хwә бежә, ӧсанә кӧлилке wи жи нәлазьмьн.

Варсик hат кӧлилк бинкьрьн у гот:— Ширьн, тӧ щарьна нола заʼа дьфькьри, qизе, тӧ зани кʼе тинә, кʼӧтабу чу, иди чьʼа дьхwәзи әʼсә әw хwәхwа наве хwә бежә. hьма рʼожа әʼwлында жи мьн тәʼа гот, wәки әw ише Бинбашьн, кʼӧтабу чу. Hьлбәт тьштәк hәйә, wәки hәла әw нахwәзә наве хwә бежә.

Ширьне кьрә ахин у гот:—На, Варсик, әз заньм әw нинә, чьмки qә нае кʼьвше, qә hәта ньha әwи пʼаки тʼәв мьн хәбәрнәдайә, паше мьн бьhистийә, wәки әw qизәкә курса чара, жь факултета биологиае дьхwәзә. На, әw нинә. Иро жи мьн чәнд тьште хьраб дәрhәqа wида бьhистьн у hәрге әw бә жи— әз тӧ щар wи нахwәзьм. Э, чь бежьм, мьн тʼәне тьштәк дьхwәст, wәки ван кӧлилка мьнʼа хәбәрда, хәбәрәк, тʼәк хәбәрәк мьнʼа бьготана. Ньзам чьма мьн тʼьре хwәйе wан кӧлилка гәләк мәрики башә, мьн тʼьре әwи гәлә— гәлә мәрики фәʼмдар у рʼәмә, ле әз тʼәхмин дькьм әв хәйсәт бал Бинбаш тӧнә у ләма жи тӧ щар нькарә бьqәwьмә, wәки Бинбашбә.

— Зани чь, Ширьн, — Галйае гот,— дьбәк тӧ бь тʼәмами нәʼасти, кʼи занә, дьбә хwәйе кӧлилка йәки ӧсанә, wәки тӧ бьвини зьравqәтиби. hәма бь we мәʼне жи әwи наве хwә нәньвисийә.

На, Ширьне гот: — нькарә бьqәwьмә, тʼәʼмина мьн әw лап мәрики тәhәрәки дьнә. Дә хӧде дәнге тә сәкә, дьha рʼьндә әм дәрhәqа we йәжеда нәфькьрьн, сәбьркә,

— Варсике гот,— әме р̓ожәке пебьһ̓әсьн, ле ньһа әм дәрһәqа тьштәки дьнеда бьфькьрьн, тӧ зани, wәки ньһа бона мә wә̓дәки чаwанә. Ахьр чәндәки дьне шунда инт̓аме мә дәстпедьбьн, ле һаqа к̓ьтеб һәнә бона хwәндьне.

— Лә̓зәки шунда һәрсе һәвал бәрбь к̓ьтебхане чун. К̓ьтебханеда әwана р̓асти чәнд лаwыке курса хwә һатьн, wана жи бь к̓әл у бин дьхwәнд у һазьри инт̓ама ә̓wлын дьбун. Qизька сәлам данә wана, паше чун к̓ьтебед, кӧ wана лазьмбун, анин у дәстбь хwәндьне кьрьн. Әwана гәлә хwәндьн, паше дәстбь пьрса кьрьн, к̓ижан пьрс к̓ер̓а нәфәр̓ьһ̓бу, дьпьрсин жь һәвале хwә. Гава әwана һьнәки wәстийан, чәнд дәqа дәрк̓әтьнә сьвдәре, wәки һьнәки һесабьн. Сьвдәреда Хальт, Ашот у чәнд лаwыкед дьне жи сәкьнибун. Гава qизьк бәр wанр̓а дәрбазбун, Ашот гот:— Варсик, һун жи марк̓сизме һиндьбьн? Һун гьһиштьнә к̓ижан п̓аре?

Галйае wи ньһер̓и у гот:— Әва п̓ара дӧданә, кӧ әм дьхуньн. Гәләки чәтьнә, әм сәр һәр сәрики эп̓ещәйи дьсәкьньн.

— Әм жи гәләки дьтьрсьн, ле гӧмана мә сәр Хальтә, әw гәлә баш һәр пьрсәке мәр̓а шьровәдькә, дьбежә у ләма жи иди бәрә— бәрә тӧе бежи тьрса мә дьфьр'ә. Әм иди п̓ара сьсйа хьлаз дькьн у баwарки һ̓әму пьрсе сәрәкә жи баш заньн. Wәлә ә̓фәрьм, Хальт гәлә р̓ьнд мәр̓а шьровәдькә.

— Кӧр̓о бәсә тӧ жи ло, тӧ хwәхwә дьхуни, һиндьби, һаqаси щар—щара әз вьрда —wеда тьштәки дьбежьм, ижа әw бу һинкьрьн, әре?— Хальт аwа гот у һәвал ньһер̓и. —Дә п̓ак һа, бьра готьна тәбә, ле тӧ wе бежә, Бинбаш к̓ане, ч̓ьр̓а т̓әви wә нинә? Әw т̓әне һиндьбә? Варсике

гот:— На, Бинбаш т̓әв мә һиннабә, әw башqә дьхунә, әw жи ӧса дьхунә, wәки ч̓ә̓ве п̓ьшике дьр̓ьжә. К̓а әва се сальн Бинбаш т̓әви тә һиндьбә, тә к̓әнге дитийә, wәки п̓аки— дәлали т̓әви мә р̓уне һинбә. Әw ньһа, к̓и занә, к̓ӧйә, к̓ижан киное йане жи баг̓чәйиданә, Ашот гот у һәвала ньһер̓и, тәе бьгота дьпьрси: әw р̓аст дьбежә,йане на.

— Дә к̓ефа wийә, чи мәр̓анә, әм т̓ӧ т̓әв шӧхӧле wи дьбьн, чаwа дьхwәзә бьра ӧса жи бькә.

Аwа, әwана һ̓әта эваре дәрәнг һинбун, паше т̓әвайи жь к̓т̓ебхане дәрк̓әтьн у бәрбь р̓азанхана хwә чун. Wе шәве хәw нәк̓әтә ч̓ә̓ве Ширьне. Әw р̓анәза.От̓ахеда т̓ӧ дәнг у һ̓ьс нәдьһат, т̓әне һәйи щарна Варсике йане жи Галйае бәр хәwава дькьрьнә ь'нт̓ин, йане жи гьлие т̓әкт̓ук дьготьн. Ширьне һәвала дьнһер̓и, е кӧ зуда р̓азабун, паше кӧлилке кӧ сәр т̓әхтә данибун, wанар̓а һ̓әйр у һ̓ьжмәк̓ар мабу, чьмки шәwqа һиве п̓әнщәра вәкьрир'а авитьбу сәр wан, әwана һе дьһа бәдәw дьһатьнә хӧйане. Эп̓ещә wәхт әwе кӧлилка ньһер̓и, паше р̓абу бәрбь т̓әхтә чу, кӧлилк һьлдан, бинкьрьн у гот:— Гәло кӧлилкед дәлал, бь дәсти к̓е һун һатьнә вьра— бал мьн, гәло әw чь хортә, чь мәрийә әз ньзаньм.

У аwа р̓ож пәйи р̓ожар̓а дьһатьн у дәрбаз дьбун. Т̓әмамийа хwәндк̓ара шәв у р̓ож кьрьбун йәк, wәки инт̓ама бь ачьхи бьдьн. Әw чәнд р̓ож бу Хальт, Гег̓ам, е кӧ бь һинбуна хwәва курседа бәрбьч̓ә̓вбун, дәрсханәкә университете һьлдабун у сьбе сәһ̓әта нәһада wедәреда һәвалед хwәр̓а пьрсед wанар̓а нәзәлал шьровәдькьрьн. Т̓әмамийа курсе дьһатә бал wана у пьрсед wанар̓а фәр̓ьһ̓нибун дьпьрсин. Гег̓ам у Хальт ӧса кьрьбун, wәки Бинбаш һәрр'о дьһатә бал wана у т̓әви wана жи дьчу.Әwи

иди пьрсе хwə гəлə р̇ынд заньбу, ле чь кӧ ньзаньбу Гег̇ам у Хальт шьровəдькьрьн. Т̇əмамийа курсе жь инт̇ама хwəйə марк̇сизме 4—5 стəндьн, т̇əне дӧ—се мəрьва сьсе стəндьн. Ле Бинбаш чар стəндьбу, əw гəлəки шабу у гот:— Кӧр̇о, р̇асти жи гава мəри hьнəки зоре бьдə сəре хwə, бьчəрчьрə we qимəте баш бьстинə, ай мьн т̇ьре əз т̇ӧ wəхти нькарьм жь марк̇сизме чар бьстиньм, ле həла ньhа бьньhер̇ьн мьн чар стəнд, wəлə бьра hунə р̇астьн. Həла мьн гӧр̇а wə жи нəдькьр, wəй бьра ад у qьрарбə, вьр hада əз хəбəра wə дəрнəем. Ньhа wəрьн иро бь ḣəсабе мьн мəhəр̇ьн хwəр̇а щики р̇ынд дəрбазкьн у hесабьн. Р̇асти жи we р̇оже т̇əмамийа курсе т̇əвайи чунə qawəхане, хwəр̇а we р̇оже hесабун у тьштəк нəхwəндьн, ле р̇ожтьра дьне сьбе шəбəqе диса дəстбь hинбуне кьрьн. Бинбаш дӧ р̇ожа wə̇дəда т̇əви wана hат, ле р̇ожа сьсийа иди нəhат, паши hинбуне Гег̇ам у Хальт qьраркьрьн həр̇ьн у пебьḣəсьн, кӧ чьма Бинбаш нəhатийə. Əwана чунə от̇аха wи, дəри дадабу, жь həвала пьрсин, йəки щаба р̇аст нəда дəсте wан. Əwана дəрк̇əтьн у бəрбь хан—мане киное чун, чьмки фькьрин, кӧ дьбəк əw чуйə киное, həма вьра жи р̇асти həвале wи hатьн у əwи wанар̇а гот, кӧ мӧг̇даре сəḣəтəкейə Бинбаш т̇əви чəнд həвала бəрбь р̇есторане дьчун. Хальт у Гег̇ам лəзандьнə р̇есторане. Wедəре wана р̇асти жи Бинбаш дит. Əw г̇əви чəнд хорт у qиза р̇уньштьбу, сəр т̇əхтə т̇ьжи ич̇кə у хӧрəк бу. Бинбаш, кӧ həрдӧ həвал дитьн, дəмəке wана ньhер̇и, тəе бьгота дьгот: "— Чь буйə, hун чь qəwи вьрда hатнə„, ле паше р̇абу бəрбь wана чу у гот:— Пəйи, пəйи əз ə̇змана wə дьгəр̇йам, hун ə̇рде дəст мьн к̇əтьн. Дə wəрьн, к̇əрəмкьн, р̇унен, əвана жи həвалед мьньн, wəрьн, wанар̇а бьбьнə нас. Хальт у Гег̇ам Бинбаш дьнhер̇ин у ч̇ə̇ве хwə баwарнəдькьрьн, р̇астə wана бьhистьбу, wəки əw зу—зу те р̇есторане вəдьхwə, ле həла бəр ч̇ə̇ва əw йəк нəдитьбун. Бинбаш бь готьна тə вəхарьбу, ч̇ə̇ве wи сорбьбун, əw сьфəте wийи бəдəw ӧса hатьбу гӧhастьне тəе бьгота əw Бинбаш нинə. Хальт к̇əрба леве хwə дькот, ньзаньбу бь чь тəhəри незики wи бə. Гег̇ам жи hерса həрдӧ дəсте хwə həвва гӧваштьбу у wи дьнhер̇и. Бинбаш дит həвал wи дьнhер̇ьн у пешда наен гот:— Гег̇ам, Хальт чиə, hун чьр̇а пешда наен. Əз сəре wəкьм конйакəкə ӧсайə хwəшə, к̇ьбабе ӧсайə бьринщинə, wə кӧ хар, əз мере ве эварекьм иди ḣəта hунə саг̇бьн тə̇м бьн зьмане wə дəрнае. Ве дəре гьшк насе бьре wанə, ḣəму тьшти мьнр̇а башqə hазьр дькьн. Ле Хальт иди хwə зəфтнəкьр у гот:

— Бинбаш, əре харьн— вəхарьн щие хwə, шӧхӧл hинбун жи щие хwə пьзмам, гəрəк тӧ бир нəки, wəки се р̇оже дьне шунда тӧе инт̇аме бьди, иро мьр̇о əм hивийа тəбун бьре мьн, ахьр ӧса набə. Бинбаш кӧ əв хəбəрана бьhистьн, тəе бьгота т̇əзə бир ани, wəки əw hиндьбə у, wəки əwe се р̇оже дьне шунда инт̇аме бьдə, əwи гот: — Кӧр̇о малавано hуне жь дьне чь бьбьн, ḣəта дəсте wə те бькьн—бьхӧн бьгəр̇ьн. Ле hинбун — минбун əw hеч̇, бь тəhəрəки əме сьсеки шькəсти бьстиньн, hун we т̇əфəк̇урие нəк̇ьшиньн qӧрба, мьнр̇а дьбен Бинбаш.

—Э, Бинбаш əз сəре тəкьм мьн əw ḣəсаб тəр̇а нəдькьр, мьн т̇ьре тӧ дьне дьнhер̇и лап бь тəhəрəки дьне, — Гег̇ам гот у wи ньhер̇и. Бинбаш həвала ньhер̇и у гот:— Hунə саг̇бьн, чьр̇а чьбуйə, чьр̇а чи мьн кемə. Шькьр бьре wəйи бəдəwи бəрбьч̇ə̇вə, ḣəму щийа жи пешə, əw т̇ӧ

тьшти сэре хwэ бэржер накэ, тӏэне йазьх hьнэки we хwэндьне...

—А hьма эм жи дэрhэqа we хwэндьнеда дьбежьи,— Хальт гот.

— Тӧ зани, дькари баш hинби, чьрӏа hин наби, чьрӏа мэ жи, хwэ жи бэр hэвал— hогьра, бэр лектора шэрми дьhели. Ахьр дэрэwэ,е кӧ дьбежьи зена фьланкэсе тӏӧнэ, эw нькарэ hинбэ йане жи гьлиед маийи, hэр мэрьв жи дькарэ hинбэ hэрге бьхwэзэ. Ай hьма, эм тэ hьлдьи, тэ дит инӏама марк'сизме тэ hьнэки гӧh дае у чьqа п'ак дэрбаз бу. Ле ньhа йа дӧда тӧ hиннаби у фэ'мдарийэ тӧе йане бейи бьрӏине, йане жи бь тэhэрэки ноли п'арсэкчийа сьсэки жь лектора бьч'опини. Дэмэке Бинбаш фькьри, паше гот.— Зани чь Хальт, тӧ рӏаст дьбежи, ле эз ньзам чьма нькарьм hинбьм, бьра, hэwaca мьи сэр хwэндьне тӏӧнэ, хwэ зоре нинэ. Qӧрба, салэк манэ, нэ эзе бь тэhэрэки к'ӧтакьм, иди чь дьхwэзи.

— Ах Бинбаш,— Геӏам гот:— Кӧрӏо те qэйи бежи тӧ к'ӧрд нини, хирэта к'ӧрда тэрӏа тӏӧнэ, ахьр qэ жь hэвал— hогьра позе тэ нашэwьтэ, дьбини эwана чawa шэв у рӏо дьчэрчьрьи, дьхуньи, ле тӧ hа ве рӏесторане, hа we киное. На, ӧса набэ бьра.— Дэ hэйнэсэ,— Бинбаш гот,— эзи ӧсаньм чawa бькьм, дэ wэрьи незики тӏэхтэбьи шэрмэ, ньhа hэвале мьне дэрhэqа wэда чь бьфькьрьи.

—Эре, тӧ рӏаст дьбежи Бинбаш, Хальт гот:— Эwана тэрӏа hэвальи, тӧ жь wана шэрм дьки, qэдьре wана зани, ле эм тэрӏа hэвал ниньи, hьлбэт чь жи бьки qэт жь мэ нэ шэрм дьки, нэ жи тӏалаша тэ эмьи. Дэ hэрӏэ, hэрӏэ бал hэвале хwэ, эwана дьhа к'ара тэ дьхwэзьи, нэ кӧ эм бьре мьи. Геӏам дэ бьльвэ эм hэрӏьи, бьра эw жи к'ефа

хwэ дэстпекьи. Ььбахшинэ, wэки мэ тӧ hьнэки эгләкьри.

Сэр ван гьлийа Бинбаш тэе бьгота жь хэwe hьшйар бу, дэмэке кэрӏбу, наше бь дэнгэки сущлибуйи гот. Хальт, ахьр тӧ чьрӏа дьхэйиди, кӧрӏо тӧ зани эз qэдьре тэ чьqаси дьгрьм, иди эw гьли чьрӏаньи.

— Э, Бинбаш,— Хальт гот:— qэт нае к'ьвше, wэки тӧ qэдьре мэ зани, wэки тэ qэдре мэ бьзаньбуйа у эм чawa херхазе хwэ hэсабкьрьна, тэе жи hьлбэт хэбэрэкэ мэ бьhиста.

Тэрӏа hэвалед тэйэ рӏесторане дьhа бьhанэ у хэбэра wана тэрӏа qанунэ, нэ кӧ хэбэре мэ у эм. Бинбаш сэре хwэ кьрьбу бэр хwэ сущлу бьбу сэкьнибу, эwи тӧрӧш нэдькьр сэре хwэ hьлбьрӏанда. We дэме qизэкэ бьлындэ hэдамэ дэвэдэви 25—26 сали бэрбь wана hат у гот:— Бинбаш эw чийэ, чь qэwьмийэ, ахьр qэ култура у мэ'рифэта тэ тӏӧнэ, нэ жи йа wан hэвалед тэ, тэ эм wедэре данэ рӏуньштандьне у хwэхwэ жи тӏэви wана к'эти hур гьлийа, дэ хатьре тэ эм чун. Эwe awa гот, аврӏикэ туж да Бинбаш, hэвала у дэрк'эт. We дэме Бинбаш лелебу шэрма э'рдеда hэрӏэ. Геӏам wи ньhерӏи, сэре хwэ бьр— ани у гот:-- Ле Бинбаш тэ дит назьк, щындийа тэ, йа кӧ hьш'аqьле тэ бьрийэ, эм кьрьнэ бефэ'м жи. Ььбинэ э, тӧ гьhишти qэ чь дэрэще.

— Кӧрӏо, тӧ чawa шэрм наки тӏэви we тейи щийа,— Хальт гот: We хэбэрдане, рӏевэчуне, qэльна девда, мэри кӧ ле дьhерӏэ, иди занэ чь щьснийэ. Wэйи Бинбаш, хази ирӧ эзи мьри бума, ле мьн тӧ awa ви hалида нэдита. Дэ мэhэрӏьн Геӏам, эм чь сэкьнинэ, йан hивиейи, wэки hэвалед Бинбашэ дьне жи рӏабьн бен гьлие нэтӏейэ дьhа хьраб бежьи. Мэhэрӏьн, hэла зуйэ.- Дэqэке бьсэкьньи. Бинбаш

бь дьлəки шькəсти гот,— əз wанаґа бежьм у пеґа-пеґа жи бем əм тəвайи həґьн. Həла бынheґьн hа, Геґам гот: —haqa мəри топкырийə анийə дьхӧн, вədьхӧн бь həсабе wи, пə, кӧро чьqа, беhьшə əв Бинбаше мə.— Тӧ бьсə, əме ньha hьш нишани wикьн, əм гəрə ӧса бькьн, wəки əw ре дьрба wана у наве wан həвала биркə.- Хальт гот у дина хwə дае, кӧ Бинбаш чь дыкə. Хелəке шунда Бинбаш hат у həрсек бəрбь ґазанхана хwə чун.

На Бинбаш, awa набə, дӧ ре ньha бəр тənə, йəк əwə, wəки тӧ wан həвала бьheли у бьви həвале мəйи hьзкьри, ле йа дӧда жи əwə, wəки нахwəзи бьви həвале мə, дьha ґындə институте бьheли həґи бьгhижи wана у чь кӧ əwана дькын, тӧ жи бьки.

Бь гьлики тəwqe хwə лап жь мə ббьґə, ре у дьрба мода нəе. А, бьра жь ван ґйа йəке ббьжерə, йан вьрда, йане жи weда. Мəґа гəлə шəрмə, wəхта həвале мə, əw жи əw həвал, кижани əм гəлəки hьз дыкын, тəви ед öса, кижан кӧ иро мə дитьн, həвалтие дькə. Бинбаш сəре хwə hьлбьґи, həвала ньheґи у гот:—Хальт, кӧро тӧ гьлие чаwa дьки, тӧ зоф ґынд зани əз гəлəки wə hьздькьм у qə qьлчика wə сəре баве wанаґа наґӧheрьм.

— Э, Бинбаш, əw тане хəбəрьн, əсьл həбə шӧхӧлда жи тӧ wан гьлие хwə избатки, Хальт гот:— Тӧ нə гӧґа мə дьки, нə мəва дьчи, нə жи тейи, ижа əw бу həвалти əре? Бинбаш сəре хwə hьлбьґи, wана ньheґи у гот:—Ай Хальт, əва жи Геґам шəдə, бьра шəва ишəв мьнґа бьвə дəрс, wəки əз иди тӧ щар— тӧ щар бей wə тӧ щие öсада нəчьм. Хальт у Геґам дыле хwəда гəлəки шабун сəр ван гьлийа у Геґам гот:— Бинбаш тӧ дьбини нə, курса мə чьqас həвґа тъфаqə, чьqа həвдӧ hьз дыкьн, тəмамийа

институте сəре курса мə сонд дьхwə, ай тӧ жи öзвəки we курсейи, wəрə баш hинбə, həвале хwəґа тъфаqбə, hьнге тӧе бьheґи həвал у hогьре чьqас тə hьзкьн, тӧе бьheґи əмьре дьha ширьнбə, тӧе бьheґи, wəки əw фыкьре тəйə ишəвə нəґаст we чawa бенə гӧhастьне.

Бинбаш хəбəре həвала бьhистьн у дьле хwəда дьгот: "—Ґастьн həвале мьн, гəлəки ґастьн, гəрəке бь тəмами бемə гӧhастьне, тəwqe хwə жь həму тьште нəґак ббьрьм. Əзи гəлəки гӧнəкарьм.,.»

Əw awa нава фькьрадабу, гава Геґам гот.— Дə wəки öсанə сьбе сəhəта ґаст нəha оґаха хwəда hивийа мəби. Əме бенə бал тə у тəвайи həґьн hинбьн.

We шəве Бинбаш qə ґанəза, хəбəре həвала у илаhи незикбуна Луизе хəбəрдана we гəлəки hӧкӧми сəр wи кьрьбун. Əwи сəре хwə дьхьст у дьгот:— Ах сəрио, сəрио тӧ əрде кəви, həла бьheґьн, əз гьhиштьмə чь ґоже, wəки həвале мьн бона мьн кəтьнə нава тəфəкурийа, wəки ґуе мьнда əwана жи иро гьлие нəте жь алие we нəмəрьведа бьhистьн. Ах, иди əз чьґа дьжим, wəй Луиза, wəй бьра əз кӧре wə кьрибьм, шəва öса тə намьhə. Ле Хальт, Геґам чawa порчукьри мьн дьheґин, тəе бьгота əз мьримə, йан жи тьштəк hатийə сəре мьн. Э, əм бежьн иди ве зедəтър чь бе сəре мьн, иди we сосрəтие зедəтър чь...

У awa həта сьбе əw нава щийада вədьqəпъчи, ныкарьбу ґаза. Сьбе ґаст сəhəта həйшта Хальт, Геґам натьнə бале у əщевмайи ман, wəки Бинбаш ґуньштийə у дьхунə. Wана чəве нəв ньheґи, у Хальт гот:— Бинбаш, иди тӧ ґабуйи, hазьри дə мəhəрьн.—Чəнд дəqе дьне шунда əwана бəрбь институте чун. Се ґожа əwана бь кəл у бин дьхwəндьн, hазьри инґаме дьбун. Инґаме we се-

местре т'əмамийа курса wана баш дан. Гава инт'аме пашын wана бь ачьхи да, паши инт'ама гьшк дəрсхана wанда т'опбун, у Ашот р'абу awa хəбəрда. Һəвално, бəре ə'wлын əз wə бьмбарəк дькьм, чаwа бона мьн, öса жи бона мə Һəмуйа шабунəкə гəлəки мəзьнə, wəки иро курса мə бь сəд сəлəфи инт'аме хwə дан, wəки курса мə qə qимəте сьсе нəстəнд. Əw бона мə Һəмуйа к'öбарикə мəзьнə, ле бона ван дəстанинед мəйə мəзьн жи əм, Һьлбəт, борщдаре һəвалед хwəйə ə'зизьн, wан һəвала, е кö бона мə шəв жи р'анəдьзан, е кö дьщə'дандьн, wəки һəр йəк жь мə инт'ама бь ачьхи бьдə. Əз, wəки наве wан нəдьм жи, жь wə һəр йəк занə, wəки хəбəра мьн дəрҺəqа к'ижан һəваладанə, чьмки жь мə баwарки йəк т'öнə, wəки wана к'омəк нəдабе, wəки бь гьлие хwəйə аqьлва əм р'öҺдар нəкьрьбын. Əw һəрдö һəвалед ə'зиз—Хальт у Гег'ам к'öбарийа курса мəнə у Һəта -Һəтайе əм qəнщийа wан бир накын. Паше гəлəк хwəндк'аре дьне жи р'абун хəбəрдан, р'азибуна хwə дан Гег'ам у Хальт. Бинбаш жи р'абу у аwа гот:— Wəлə, Ашот р'аст гот, Гег'ам у Хальт к'öбарийа курса мəнə, жь мə һəр йəк, илаһи əз, т'ö щари qəнщийа wанə мəзьн бир накьм. Сайа wанə, wəки иро мьн жи т'əви wə бь сəрфьниази инт'аме хwə дан. Хальт сəре хwə кьрьбу бəр хwə нола qиза шəрмокə сор бьбу, тəе бьгота нə кö пəсне wи дьдьн, ле гьлие нəр'е дəрҺəqа хwəда, тьштед пəсьндайине дьбҺист. Гава һəвала хəбəрда у к'öтакьр, Хальт р'абу гот.- Һəвално бона пəсьне wə у гьлиед wəйə баш əм гəлəки р'азинə, ле ахьр нəлазьмə, т'əхмина мьн һаqа мə бьпəсьньн. Əм гəрə р'азибуна хwə бьдьнə wан һəвала, wəки əwана наве курса мə ə'рде нə хьстьн, wəки шəв у р'ож кьрьнə йəк у гьҺиштьнə р'ожа иройин.

* * *

Иди жь р'оже хелəкə хöрт дəрбазбьбу. Галйа у Варсик чубунə дьк'ане, к'аре хwə дькьрьн, wəки ван һəрдö р'ожа һəр'ьнə мале, Ширьн т'əне малдабу. Əwe жи к'аре хwə дькьр, ле бəри чуйине дьхwəст ə'сə бьзанбə, е кö кöлилка əв мöг'даре салəкейə тинə, к'ейə, чьмки иди заньбу, wəки Бинбаш нинə. Əwe нава wи wə'де кында гəлə тьшт дəрҺəqа Бинбашда бьҺистьбу у дьле we жь wи лап сар бьбу. Əw щарана аwа дьфыкьри: "На, əз т'ö щар, т'ö щар нахwəзьм, wəки əw кöлилк е Бинбашбын, мəри чьqас зу дькарə бе хапандьне, дö се мəҺ пешда мьн т'ьре Бинбаш е һəри бəдəwə, һəри аqьлə, ле ньҺа?». We дəме һəрдö һəвале we—Варсик у Галйа дəрда һатын. Варсик пьрч'укьрибу, ле Галйае жи Ширьне дьнҺер'и у ньзанбу чь бьгота. Ширьне, кö һəвал дитьн, гот. — Чь буйə, Һун чьр'а öса пьрч'укьринə?

Варсике хwə зəвтнəкьр у гот:—Э, иди чьбə, һəла гöҺ бьдə мьн, Һьзкьрие тə иро чь готə мə: əз у Галйа дьчунə универмаге, һəма бал кино Москвае мьн ди we Бинбаш т'əви qизькəке сəйрамиш дьбə. Əwи кö əз дитьм сəлам да у к'əнийа, qизьк жи насə, зани, əw института мəда Һиндьбə, əзе нишани тəкьм. Бь гьлики, мə кö əв йəк дит, əз жи, Галйа жи гəлəки бəр хwə к'əтьн, тəе бьгота əв йəк əwи фə'мкьр, мьн гот.— Бинбаш, дəqəке, һəрге изьнə əз тəр'а тьштəки дьхwазьм бежьм.

Əw бəрбь мьн һат у гот:— Чь буйə Варсик, чьр'а öсани? мьн гот иди чьбə, Бинбаш тə лап иди... əwи нəҺишт əз хəбəра хwə к'öтакьм у гот:—Ахьр һəла бежə əз бьзаньбьм... у мьн жи гот. Ле шəрм нинə, əва чəнд мəҺьн тö

qизька бәләнгаз дьхапини, кӧлилка тини у наве хwә жи наньвиси, тә ҭьре әм ньзаньн, wәки тӧйи.

Сәр ван гьлийа әw сор бу, сәкьни, ч'әве мьн ньһеҏи у гот:— Варсик, ахьр тӧ ҏаст ньзани, кӧ wан кӧлилка к'е тинә, щие бәла сәбәб qьҏка мьн дьгри. Мьн нәдьхwәст бьгота, ле wәки гьли гьһиштийә ве дәрәще әзе бежьм: wан кӧлилка йәки өса тинә, wәки qә йәк wә жи шьке набә, әw зани к'ейә? На, дьһа ҏьндә нәбежьм.

— Чь?— Ширьне гот у жь щие хwә ҏабу—wәки өсанә әw кӧлилк е wи ниньн, әре?, мьн wәҏа чьҏа нәдьгот, мьн өса жи заньбу, wәки әw Бинбаш нинә.

Һәрсе һәвала дәмәке хәбәрнәдан, паше Ширьне гот: — Ле ахьр к'ейә, әз әсә гәрә бьзанбьм, паше жь вьра һәҏьм. Әз гәрә һәма иро, чь тәһәри жи мабә, пе бьһәсьм. Мьн Һәта ньһа гӧҏа wә кьр, wәки пенәһәйам.

Ҏожтьра майин һәрсе һәвал, чawa ҭьме, дәрк'әтьн— чун, ле Ширьн qатәки пәйайи жере бу, паше һьнәки хwә ҭәвда у диса һьлк'ьшйа жоре у һедика дәри вәкьр чу һӧндӧҏ. Диса дәри дада. Эпҏещә wәхт сәqьҏ дәрбазбу, паше ч'ьqәч'ьq һат. Ширьне иди заньбу, wәки дәри вәдькьн, әw һедика ҏабу бәрбь дәри чу. Һәма we дәме жи дәри вәбу у чь, сәр шемике йәк кӧлилк дестда сәкьнибу. Ширьн щида бу ҏьсас wи ньһеҏи у гот:— Хальт, Хальт тӧ...— Хальт тәе бьгота зьман к'әтьбу, әwи шәрма сәре хwә кьрьбу бәр хwә у нькарьбу Ширьне бынһеҏийа. Дәмәке әw фькьри, кәҏ у лал пашда һәҏә, ле дәрәнг бу, Ширьне иди әw дитьбу, пешда жи тӧрӧш нәдькьр һәҏә, чьмки дьфькьри, кӧ дьбәк Ширьн гьлие сәрт беже. У awa әw нава ван мьталадабу, гава, тәе бьгота, хәwнеда дәнге Ширьне бьһист:— Хальт чь qәwьми, чьҏа тә ҏәнге хw өса авит, пешда wәрә, ҏуне.

Сәр ван гьлийа Хальт һьнәки сәк'ьм бу у пешда чу. Ширьне ҏуньшток дани, әw ҏуньшт. Хеләке һәрдӧ жи кәҏ ҏуньштьбун, паше Хальт гот:— Ширьн бьбахшинә, мьн нәдьхwәст, qәт нәдьхwәст wa буйа, ле чawa бькьм, нькарьм дьле хwәйи һар зәфткьм, әwи бьдьмә фәмкьрьне. Wәки тӧ щар тӧ нькари бьби йа мьн. Һәйинәсә, Ширьн, әз иди wан кӧлилка жи найньм, һәргә нахwәзи, ле дьле мьн йәкә we диса ҭьме тәҏабә, фькьре мьне бал тәбьн. Әз гәләки фькьримә, wәки тӧ qизәкә аqьли, бәдәwи, хорте гәлә бәдәwә бәрбьч'әв жи тә дьхwәзын, ле әз чьмә, йәки кьни нәҏьнди ҏәш, ҏәх к'ижаниҏа, к'и занә, тӧе шәрм бьки.

Wан хәбәра гәләки һӧкӧми сәр Ширьне кьрын, әwe Хальт ньһеҏи у гот:— Чь кӧ тә гот—qә бь дьле мьн нибу, зани чь, бь ҭәхмина мьн тӧ нә ҏасти у мәрьве ҏьнд у нәҏьнд һәвдӧ щӧда наки. Хәбәра ҏьнд п'ак фәмнаки, wәки тә әw хәбәр бь ҭәмами фәмкьра тә иро дәрһәqа хwәда ҭӧ щар әw хәбәра нәдьгот. Тӧ бәдәwбуне фәмдьки ҭәне бь аликива, бь алие дәрва, ле к'а мәрие өса, wәки бь дьле хwәва, бь фькьр у мьтала хwәва бәдәwбә.

— Ширьн,— Хальт гот,—тӧ ҏаст дьбежи, йане дьлмьнайи дьди бәр мьн, Ширьн тӧ зани һәма жь курса йәкеда, һьнгеда wәхте мьн тӧ щара әwлын дити, мьн тӧ һьзкьри, тӧ мьнҏа буйи хәwьн у мьталә. Aha, Ширьн, жь we ҏоже иди чар сал дәрбазбунә, ле тӧ ҏож бь ҏож бәр ч'әве мьн һе бәдәwдьби, дьһа дьле мьнда мәһкәм дьби. Ҏасти мьн qьрар кьрьбу, тәҏа ван гьлийа т'ӧ щар нәбежьм, ле хӧде хьравкә, дьле мьн т'әмулнәкьр әз чawa бькьм Ширьн, Ширьна мьн, рӧһе мьн, дә ньһа хәбәрәке бьдә дәсте мьн.

— Зани чь, Хальт, әз qәт ньзаньм чь бежьм, чьмки hәта дәqа пашьн жи мьн ньзаньбу, qә фыкра мьнӏа дәрбаз нәдьбу, wәки төйи хwәйе көлилка. Ӏастә, мьн тө гәлә бәгәм дькьри чawa hәвал у мәрьв, гәлә щара мьн Галйае у Варсикеӏа дәрhәqa тәда хәбәрдайә, пәсьне тә, hәвалhьзи у мәрьвайа тә дайә, ле бь щуӏәки дьн әз дәрhәqa тәда нәфькьримә. Зани чьма, Хальт, чьмкии... дә ньзаньм тәӏа чawa бежьм...

— Дә, фәмдарийә Ширьн, чьмки тө йәки дьн hьз дьки,—Хальт гот у бь дьләки шкәсти Ширьне ньhеӏи.

— На Хальт, хәбәра тә әзе ӏасткьм, нә кө hьздыкьр, ле бәгәмдыкьр, ньhа әва мөгӏдаре дө—се мәhанә... на, чьмки дә hәйнәсәр, әз нәӏастбум, мьн әw ӏьнд наснәкьрьбу. Ле ньлбәт дәрhәqa ве йәкеда әw ньзанә у тө щари жи we ньзаньбә.

Сьфтә, гава Ширьне хәбәра хwә дәстпекьр кәрба тәе бьгота бина Хальт ма, ле паше хәбәра Ширынеӏа бина wи hатә бәр, әwи Ширьне ньhеӏи у гот:— Э, Ширьн, хәбәре хwә навежә дәр у бәста, кәсә бежә—мьн hьзнаки, көта бу, чу, иди чьӏа хwә жи, мьн жи дьчәрчьрини. Тьштә накә, әз заньм ньhа тө дьфькьри, кө чawa бежи hьзнакьм, ле тө ӏьнд бьзанбә дьhа башә ӏаст бежи у әз жи ӏаст бьзанбьм, нә кө мьн бьхапини у бьчәрчьрини. Э, әз бадьлhәwa дьпьрсьм, ахьр әз заньм тө тө щари мьн hьзнаки, тое мьн у чи мьн hьзки, әзи гәлә нәӏьндьм, гәлә...

Сәр ван хәбәра Ширьн сорбу, сәре хwә hьлбьӏи—Хальт ньhеӏи, е кө we дәме көлилке дестда бәлге wан дьжмарт у дьгот: "Әре, йане на. әре, йане на„. Ширьн бәр

бь wи чу, келәке сәкьни у hьма we дәме, гава әwи бәлге көлилкейи пашьн дьжмарт, әwe гот: "әре„.

— Әре? Хальт гот у жь щи хwә ӏабу. Ширьн тө мьн нахапини, тө ӏаст дьбежи, әре? бь дьл дьбежи. Wәки өсанә әре, тө йәке наньhеӏи, wәки әзи...

— Хальт, щарәкә майин жи тө wан хәбәра мьнӏа бежи әз у сәре баве хwә, иди тө щар тәӏа хәбәрнадьм, әw чь гьлинә, кe дьбе тө нә бәдәwи. We дәме Хальт незики we бу, дәсте we гьрт у гот:— Мьн өса жи занбу, wәки тое мьн фәмки, Ширьн, әзиза мьн, ӏонайа чәве мьн. Ширьне дәсте хwә жь дәсте wи дәрхьст у гот:— Дә, тө we бежә, тә чawa кьлита дәре мә дәстхьстьбу, тө чawa өса кәӏә—кәӏ дьhати, wәки кәсәки тө нәдьдити?- Хальт бь кән гот:— Ло әзиза мьн, те бира тә wәхте әм курсева чунә киное у журналеда баqe гөлайә сәр тәхтә тә дит, бу искина тә у тә гот:—Wи чьqа көлилке ӏьндьн. Ай we ӏожеда мьн те дәрхьст, wәки тө гәләки жь көлилка hьз дьки у мьн qьрарькьр qә на бь wан көлилкава тә шакьм. Мьн щие көлилка кьр, мәри дит, паше фькьрим ле чawa, чь тәhәри көлилка бьдьмә тә, wәки нә тө ,нә жи кәсәки дьне пе нәhәсә. Бәре әwлын әз фькьрим, кьлита дәре wә дәстхьм. У бь тәhәрәки мьн әw жи дәстхьст, паше иди тәӏа әйанә, чь бежьм. Тө зани әз awa дьфькьрим: wәки тәӏа тө тьшти нәбежым, wәки тө пенәhәси, wәки бьhели әз тәӏа көлилка биным. Ле шькьр ве гавеӏа тө пе hәсийайи у тә бь тәhәрәки дьн әз qәбулкьрьм. Ширьн, әз чьqас бәхтәwарьм.

We дәме дәри вәбу, Варсик у Галйа дәрда hатьн. Wана, кө Хальт дит, чәве hәв ньhеӏин, паше Ширьне, йа кө we дәме wана дьнhеӏи, Галйае гот:— Пәйи, Хальт,

тӧ ль ван дэра, чь qэwи, кӏижан байи тӧ ани? Хальт кӏэнийа у гот:—кӏижан байи? на, дьӏа башэ бежи, бина кӏижан гӧле тӧ ани ван дэра, ай эwе дьӏа рӏастбэ.

Варсике Ширьне ньӏеӏри, паше Хальт у гьва тьштэки фэмнакэ Хальт чь дьбежэ, паше гот.— Гӧл? гӧле чьвани, йане жи гӧл вэбын тэрӏа чь, хwэ тэрӏа найнэ. Хальт фькьра Варсике фэмкьр у гот: — Э, Варсик, тӧ зэф рӏынд фэмдьки эз чьва дьбежьм хушке, тӧ зэф рӏынд зани, wэки гьлие мьн дэрӏэqа гӧлэкэ чьqайэ бона мьн бӏа у бинхwэшданэ, бина кӏижане зува эз сэрхwэшкьрьм. Э, дэ фэмдарийэ,—Галйае гот у чэве Ширьне ньӏеӏри, йа кӧ wана дьӏеӏри у дькӏэнйа,— фэмдарийэ...

— Ӏӏа эз дьхwэзьм гьлики бежьм, у гэрэке ӏун гӧрӏа мьн быкьн, wэрьн рӏожа иройин, кӏижан we нава э'мьре мьнда бьминэ чawa рӏожэкэ жь рӏожед э'мьре мьнэ ӏэрэ баш, эм чawa лазьмэ дэрбазкьн. Ӏэрге qэдьре мьн пӏьрӏи —ӏьндыки бал wэ ӏэйэ, wэрьн эм тэвайи we рӏоже эшq у ша дэрбазкьн.— Qэдре тэ, бефьтйа, бал мэ ӏэйэ, — Варсике бь кӏэн гот у бона we йэке жи иро эм хатьре тэ накӏэвьн, эмэ ӏазьрьн, дьхwэзьн ӏэма ве сэӏэте ӏэрьн у тэвайи we рӏожа тэйэ ширьн дэрбазкьн.

Рӏожэ хwэш бу. Бажаре Ереване нава ӏешьнайеда ӧнда бьбу. Ӏэр дэра, бэр ӏэр малэке даре ӏешинэ назьк бьльнд бьбун у сэр малед бьлындэ пе кэвьре туфейэ сор, сьпи, гэwр чекьрида мел бьбун. Эме сэӏэтэке бу Варсик, Галйа у Хальт чьбунэ сэйрангбагӏе "Алтьндарие,,, кӏижан сэр топыкэки феза бажерӏэ у бь ӏэйр у ӏьжмэкӏар бажарӏ бь тэмами wанава дьӏатэ хане. Галйае ӏэвала ньӏеӏри у гот:—Ай, ӏун we мала сэр проспекта Ленинэ чар qате дьбиньн, а бэре дэwса we мале, мала калке мьн буйэ, дийа мьн гьли дькэ, wэки сэр проспекте гьшк малед бьчӏук бунэ, ле ньӏа ӏьла бьнӏеӏьн qэ малэкэ бьчӏук жи тӧнэ— Э, чьрӏа дийа тэ нэбежэ жи тӧ ньзани?

Ӏэла шэбэq бу, qизьк тӏэзэ рӏабьбун чубунэ базаре, Ширьне жи эw дэр дьдан ӏэв, гава дэри вэбу у сэр шемике Хальт сакьни. Баqе кӧлилка дэсте wида бу. Ширьн бэрбь wи чу у гот:— Хальт, тӧ иро рӏанэзайи, тэ чь чах эв кӧлилке назьк кӏьрӏин?

— Ах эзиза мьн, хэw чи мьнрӏанэ, гава тӧ ӏэйи бона мьн. Ишэв бона мьн нэ шэвбу, ле дэwат у щьнэт, чьмки исал чар салэ тӧ бой мьн хэwьн у мьталэ буй, ле ньӏа мьнрӏа qайил буйэ бьбэ ӏэвала мьнэ ширьнэ ӏэта— ӏэтайе. Лэма жи мьн qрарькьр иро пешийа гьшка ӏэрмэ дькӏане, кӧлилке эwльнэ ӏэрэ бэдэw бькӏьрьм бона тэ, Ширьна мьн. Эwи гот у кӧлилк данэ Ширьне, Ширьне кӧлилк бинкьрьн у wи ньӏеӏри, гот:— Хальт, эз зэф рӏазимэ, зэф, жь мэрьватийа тэ, тӧ гэлэ ӏэваләки баши.

— Ле ӏэйф, wэки нэрӏьнди, нэ Ширьн?— Хальт awa гот у Ширьне ньӏеӏри. Сэр ван гьлийа Ширьн сорморо бу, пьрчӏуйе хwэ кьр, щарэкэ майин жи Хальт ньӏеӏри у гот:— Ах, Хальт wэки тӧе щарэкэ майин жи гьлие ӧса бежи, дьӏа башэ ӏэма ньӏада ӏэвалтийа тэви мьн тэрк бьди. Эw чь гьлинэ, тӧ дьбежи. Эw кӏе дьбежэ, ӏэла мьнрӏа бежэ, wэки тӧ нэ бэдэwи, ахьр тӧ гэлэ, гэлэ бэдэwи... Эwe эв хэбэрана ӧса бь дьл готьн, wэки Хальт иди хwэ зэвтнэкьр у гот. Дэ пӏак, эз иди тӧ щар, тӧ щар ван хэбэра набежьм, эзиза мьн. — Ширьн, мина зарӏэкэ кӧ хэбэре ширьн дьбежьне шадьбэ, фьрнаq бу у гот:

— Ай, wэки тӧ ӧса бьки, тӧе дьӏа дьле мьнда ширьнби. Эзе бьхэбьтьм эзиза мьн, wэки тьме бона тэ бэдэwбьм,— Хальт гот у дэсте we гьрт...

СӘРӘЩӘМ

Қәдәр 3
Гӧман 17
Порсор 25
Қижанә р̓ийа р̓аст 37
Қе дьбе тӧ нә бәдәwи 52

Сима Сәмәнд

"ГӦМАН„

ՍԻՄԱ ՍԱՄԱՆԴ
«ՀՈՒՅՍ»
(Քրդերեն լեզվով)
«Սովետական գրող» հրատարակչություն
Երևան—1982

«НАДЕЖДА»
/На курдском языке/
Издательство «Советакан грох»
СИМА САМАНД
Ереван — 1982

Р̓едакторе щабдар — Карлене Чачани
Шькьлк̓еш — С. Сафйан
Р̓едакторе техникие — В. Варданйан
Коректоре щабдар — Т̓емуре Хәлил

Қаг̓әз №2 70 X 108 1/32

ИБ 3788

Т̓әсмили нәшьркьрьне кьрьнә 1. 07. 1982с.
Бона чапкьрьне hатйә qолкьрьне **16. 12. 1982с.**
Бәлгнәшьре qәwли 3,32
Бәлгнәшьре чапкьрьне 3,35
ВФ06964 тираж 500 Qимәт 25 к. т̓әмбә 1388

Ереван — 9, Терйан 91, нәшьрәта "Советакан грог̓„, нәшьрхана 1, йа сәрwертйа сәнайа полиграфиейә дәwләте, р̓әх Совета Министред Р̓еспублика Әрмәнистанейә Советиейә Сосиалистие. Ереван, Алавердйан 65.

Қимәт 25 коп.

EZDIKI.COM